

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Regula Morum. Sive Dictamen Conscientiæ

**Babenstuber, Ludwig
Reichlin, Alphons
Hepper, Johann Baptist**

Salisburgi, 1697

Caput III. De Conscientia Dubia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39970

CAPUT III.
DE CONSCIENTIA
DUBIA.

I Ametsi Conscientia Dubia, ut supra aduertimus, non sit verè atque formaliter Conscientia; cùm Conscientiam oporteat esse iudicium positivum, ac practicum, quorum nihil de dubio propriè dicto, sicut statim docebimus, affirmari potest, nihilominus de illa differere ad nostrum institutum vel maximè pertinet: tum quia communiter à Doctoribus inter membra dividenda Conscientiæ & ipsa referri consuevit hætenus: tum quia multa in ejus tractatione occurrunt, quæ faciunt ad notitiam dicendum de Conscientia Probabili præferunt. Primum igitur, quod hîc in examen vertimus, est, an licitum sit operari cum Conscientia dubia? Alterum, quibus modis, & ex quibus principijs Conscientia dubia sit dependenda? ubi plurima ad praxim utilia Corollaria deducuntur.

ARTICULUS I.

An liceat operari cum Conscientia Dubia?

§. I.

Præmittitur Definitio, & Divisio Dubij.

SUMMARIUM.

1. *Varia definitiones Dubij.* 2. *Explicatur ampliùs natura Dubij.* 3. *Quando tentatus circa Fidem de illa dubitet?* 4. *Quid sit dubium negativum, & positivum?* 5. *Quid speculativum, & practicum?* 6. *Quid Dubium Juris, & Facti?* 7. *Quid Dubium formale, & Objectivum? item: cur aliqui raro, aliqui sæpè dubitent?*

I. Autho.

I. **A**uthores in definitione Dubij non omnes conveniunt. Verum discordia in modo loquendi versari, non in re ipsa videtur. Vasquez apud Joann. de Cardenas in *Cristi Theolog. parte 1. disp. 6. c. 1.* definit, quod sit *pendere intellectum in utramque partem contradictionis, & neutri assensum prestare.* Th. Sanchez lib. 1. *Decal. c. 9. n. 2.* ait, *dubium esse, quando intellectus pendet in equilibrio in neutram partem potius inclinans.* Juxta Francisc. Bardi *Discept. 5. de Conscient. dubia*: *dubium est quadam suspensio intellectus manentis in equilibrio inter duo contraria, & non assentientis, neque dissentientis.* Terillo de *Reg. Morum q. 50.* Est *vacillatio ac hesitatio animi in utramque partem contradictionis circa questionem propositam, & non solutam.* Alij aliter definiunt. Nulla ex allatis definitionibus est reiicienda: quia omnes, si ritè pensentur, in eundem sensum conspirant, suumque definitum ab omni alio benè discriminant.

II. Porrò ex illis tria eruuntur ad essentialem conceptum dubitationis necessaria. Primum est, suspensio judicij in utramque partem contradictionis, ita ut dubitet intellectus, *an Cæli sint liquidi?* Requiritur, ut neque dicat: *Cæli sunt liquidi*: neque dicat: *Cæli non sunt liquidi.* Nam si alterutrum judicet, tollitur æquilibrium, hæsitatio, ac vacillatio ipsius circa veritatem objecti in definitione Dubij inclusa: quia jam figitur in determinato judicio de veritate unius, & de falsitate alterius contradictorij. Secundum est cogitatio de utroque extremo contradictionis, v. g. de fluiditate, & non fluiditate Cælorum: dubitatio quippe dicit ordinem ad veritatem utriuslibet partis per modum sollicitæ inquisitionis, & velut interrogationis, quænam sit vera? & consequenter respicit, an & quænam motiva pro decisione quæstionis existant? Qua propter si intellectus de partibus contradictorij nihil omninò cogitaret, non diceretur dubitare, & tamen verum esset, eum,

eum, tam de liquiditate cœlorum, quàm de non liquiditate suspendere iudicium. Tertium, quod ad rationem Dubij requiritur, est, ut suspensio iudicij fiat ex defectu motivi actualiter determinantis ad assensum, vel dissensum. Nam quando ista suspensio provenit ex alia causa, v.g. ex distractione intellectûs ad alia objecta, tollitur conceptus dubitationis propriè dictæ. Tunc igitur intellectus propriè dubitat, quando propositis ambobus contradictionis extremis ideò non assentitur, non dissentitur alterutri, quia caret sufficienti motivo, quo ad ferendum iudicium actualiter determinetur, & quia vel explicitè, vel implicitè, ac virtualiter reputat, rem esse incertam, neutramq; contradictionis partem mereri, ut de ipsa feratur iudicium. Et hæc est dubitatio verè moralis, libera, humana, dubitantique imputabilis, & qualem hoc loco explicare voluimus.

III. Corollarium. Nemo dubitat in fide, qui circa aliquod mysterium illius tentationes patitur, dummodò argumenta, quæ apparent difficilia, vel expressè contemnat, vel non ita curet, ac si objectum propositum esset incertum, & non sufficienter dignum, ut ei prudens assensus præbeatur. Ratio est: quia hic nondum hæsitat, aut titubat modò in hanc, modò in illam contradictionis partem; aut ideò suspendit assensum, quòd ullò modò reputet, se carere motivis ad illam sufficienter determinativis, sed quòd existimet v.g. præceptum de eliciendo assensu fidei hîc & nunc non urgere. Quòd si e contra in tali dispositione animi ruminet argumenta mysterio fidei adversa, ac si essent alicujus momenti, & non profus contemnenda etiam in conspectu argumentorum stantium pro veritate, & certitudine mysterij, procul dubio propriè dubitat, dubitandòque peccat contra fidem: quia motiva fidei affectivè minoris aestimat, quàm ut in illa feratur tanquam summè digna assensu, proptèrque ea contemnat argumenta contraria.

K

Hujus

Hujus autem dubitationis malitia adhuc clarius conspicitur, quando insuper accedit iudicium de insufficientia motivorum ad assensum fidei; quia signatè iudicat, mysterium ad credendum non esse sufficienter propositum, sed esse rem incertam, ac dubiam. Et hoc est sine controversia peccatum infidelitatis. Ratio est: quia licèt hic non eliciat dissensum positivum contra articulum fidei, habet tamen iudicium erroneum de ejus infallibilitate, quæ est etiam de fide.

IV. Jam ut inveniatur Divisio Dubij, notandum est, suspensionem iudicij de partibus contradicti-onis dupliciter posse accidere. Primo ob defectum omnis motivi tam ad assensum, quàm ad dissensum impellentis. Secundo ob æqualitatem motivorum, & rationum utramlibet partem contradictionis pari efficacia svadentium. Exemplum primi est, dum quis proposita quæstione, *an astra sint paria, vel imparia?* neque hoc, neque illud iudicare potest: quia pro neutra parte habet motivum ferendi sententiam. Exemplum secundi est, quando proposita quæstione, *sitne licitum habere plures præbendas, necne?* occurrunt argumenta utrinque paria, vi quorum intellectus non magis impellitur ad affirmandum vel negandum unum, quàm alterum, atque adeò de neutro audet ferre iudicium. Quando suspensio iudicij evenit priori modo, vocatur *Dubium negativum*. Si secundo, dicitur *Dubium positivum*. Et hæc est prima divisio Dubij. Dubium negativum suapte naturâ fortius est, quàm Dubium positivum: nam dubium tantò est fortius, quantò difficilius vincitur: sed dubium negativum difficilius vincitur, quàm positivum. Quia intellectus positive dubitans habet aliqua motiva assentiendi, vel dissentendi: negativè dubitans omni penitùs huiusmodi motivo destituitur. Tantò autem difficilius vincitur dubium, quantò minus motivi, & fundamenti ad assensum, vel dissensum habetur.

V. Ulte-

V Ulteriùs dividitur Dubium in Speculativum, & Practicum. Dubium Speculativum est, quo dubitatur de re, vel actione quappiam absolutè, ac velut in genere. V.G. an licitum sit die festivo iter agere? an liceat die jejunii comedere ova, & lactinia? Dubium practicum est, quo dubitatur de actione ut hîc & nunc, pensatis omnibus circumstantiis exercenda. V. G. an tibi hoc die festo, in hoc negotio, in hac occasione liceat iter facere? an hoc die jejunii, in hac provincia, in hac occupatione &c. sit licitum ova, & lactinia comedere? Hanc Dubii divisionem velut ineptam rejicit Lorca relatus à Bardi ubi suprâ c. 1. n. 9. ex hac ratione. Dubium Speculativum nunquam est aliud à practico: ergo perperam dividitur dubium in speculativum, & practicum. consequat. Ant. prob. illo ipso dubio, quo dubitatur circa rem, vel actionem in universum, etiam dubitatur circa rem, vel actionem singularem ac individua sub ea ratione communi directè contentam. ita hoc ipso, quod dubitem, an certa species contractus V.G. sit licita, etiam dubito, an hic individuus contractus sub illa specie directè contentus sit licitus. Repugnat enim dubitare de honestate speciei, & non dubitare de honestate individui sub specie directè contenti. Et consequenter repugnat, dubium speculativum esse aliud à practico. Verùm malè rejicitur hæc nostra divisio: cùm sit ab omnibus recepta, procul dubio non merè gratis. Itaque Respondeo ad argumentum contrarium neg. Ant. hujus probat. dist. illo ipso dubio &c. etiam dubitatur circa rem, vel actionem individua sub ratione communi directè contentam, quamdiù sub illa sic manet contenta, conc. quando propter specialem rationem, & accessum novæ circumstantiæ non ampliùs continetur sub tali ratione communi neg. Hoc autem per sæpè contingit. Omissis plurimis, sit unicum exemplum. Dubitat quidam absolutè in Quadragesima, an ob certam ægritudinem, qua

premitur, liceat comedere carnes? Planè, quamdiù non occurrit specialis ratio, vel circumstantia, eo ipso, quòd dubitet universaliter de omnibus, qui tali morbo vexantur, an ipsis sit licitum comedere carnes? etiam dubitat, an sibi sit licitum? quia hæc individua comestio adhuc directè continetur sub ratione communi, de qua dubitat. Consulatur jam Medicus, isque judicet, ægrum esse talis constitutionis, ut hæc in valetudo in ipso sit sufficiens ratio excusandi ab observantia præcepti Ecclesiastici, quamvis non esset in robustioribus. In hoc eventu iudicium Medici, & specialis circumstantia complexionis minùs vegetæ efficiunt, ut hæc individua comestio non sit ampliùs ejusdem rationis cum aliis, quæ continentur sub dicta ratione communi, neque retineat eundem statum in intellectu ægroti, quem priùs habebat, sed certò prudenter existimetur esse licita, atque adeò non contenta sub objecto dubii, quod ante interrogationem Medici fuerat conceptum. Adde, quod dubium speculativum non in eo differat necessariò à dubio practico, quasi objectum illius esset genus vel species, hujus verò objectum esset singulare, vel individuum sub genere vel specie contentum, quemadmodùm Lorca videtur supponere: sed in eo, quòd dubium speculativum versetur circa rem absolutè spectatam, atque præcisam ab extrinsecis circumstantiis: Dubium verò practicum sit circa rem, sive operationem, ut vestitam omnibus circumstantiis, & ut hîc & nunc exercendam. Ex quo patet, de eadem numero, ac individua re, sive operatione circa rem diversimodè spectata posse dari dubium speculativum & practicum.

VI. Aliter Dubium dividitur in id, quod est juris, & in id quod est facti. Dubium Juris est, quo dubitatur de lege, honestate, valore actûs &c. Hoc dubium variè solet accidere. Ut primò, si dubites, an certa species contractûs sit licita? Secundo, si dubites de licetitate alicujus actionis in particulari, non autem in commu-

communi V. G. dum sciens, mendacium absolutè esse malum, dubitat, an aliquando in certis circumstantiis sit licitum? Tertio, si dubiteretur, an lata sit lex, vel præceptum de aliqua actione facienda, vel omittenda? an facienti hoc, vel illud statuta sit pœna, V. G. irregularitas, excommunicatio &c. Quarto, quando dubitatur in concursu duorum præceptorum impossibilium, quodnam eorum sit observandum? V. G. an tenearis die Dominica audire sacrum, & interim non adesse ægroto? Quinto, dum quis dubitat an testamentum, Matrimonium, Professio &c. sint valida? Dubium facti est, quo dubitatur de existentia actûs, vel circumstantiæ alicujus V. G. an votum emiseric; vespers recitaveris; tui compos exstiteris &c. Jam dubium his omnibus modis acceptum, quod adhibita diligenti veritatis inquisitione deponi potest, vincibile; quod deponi non potest, invincibile dicitur.

VII. Denique dubium aliud est formale, aliud objectivum. Formale est, quod in præcedentibus numeris definivimus, atque divisimus. Objectivum est quælibet res, de qua dubitamus, vel dubitare possumus. Et quidem denominatio dubii non est rebus intrinseca, sed merè extrinseca. Pater: nam quælibet res in se est certa, & determinata. Quia quodlibet est, vel non est: ergo nulla res intrinsecè, & essentialiter dubia est. Provenit igitur illa denominatio à nostra dubitatione vel habituali, quatenus nempe de rebus vel actu, vel habitu, & potentia dubitamus. Quædam quoad nos sunt necessariò dubia habitualiter; quædam accidentaliter. Priora sunt illa omnia, de quibus nulla suppetunt argumenta, ut quæstionem circa ipsa exortam resolvere possimus. Hujusmodi sunt numerus arenarum, pulicum & similia. Hæc omnibus sunt necessariò dubia. Posteriora sunt, pro quorum decisione quibusdam suppetunt, quibusdam non suppetunt argumenta: & ideò de ipsis aliqui dubitant, aliqui non

dubitant. Atque hinc etiam fit, ut homines valdè sapientes, & valdè insipientes rarò dubitent; illi verò, qui pollent ingenio, suntque sciendi avidi, sed vel sufficienti industria, vel discendi occasione destituuntur, frequentissimè dubitent. Nam ratio istorum est, quòd valdè sapientibus rarò desint motiva ad ferendam fixam de plerisque rebus sententiam: e contra valdè insipientes ac hebetes ut plurimùm laborant penuriã omnium motivorum tam sufficientium, quàm insufficientium ad iudicandum de alterutra parte contradictionis: nam & rarò de rebus incertis cogitant, & quæstiones de illis vix unquam sibi proponunt; multò minùs rationes examinant, vel aliquid de earum qualitate pronuntiant. Aliter se res habet in tertio genere hominum: nam isti ob sciendi desiderium, quo stimulantur, rationes in utramque partem sapissimè discutunt, sed studio, atque industria insufficienti. Unde solent abundare motivis pro utraque parte contradictionis, sed ad ferendam sententiam insufficientibus, & consequenter inducentibus suspensionem iudicii, atque adeò dubium. Ex his etiam patet ratio, cur dicere soleamus, eum, qui nunquam dubitat, vel omnia scire, vel nihil.

§. II.

Statuitur & probatur nostra, & communis sententia.

SUMMARIUM.

8. *Quandònam ex dubio speculativo oriatur practicum, & quando non?*
 9. *Licet aliquando operari cum dubio speculativo.* 10. *Nunquam autem cum practico.* 11. *Quomodo procedendum in deponenda Conscientia Dubia?* 12. 13. *Quale peccatum sit operari cum Conscientia practice Dubia?*

VIII. **E**x dubio speculativo regulariter, & per se loquendo semper resultat dubium practicum. Ita qui dubitat v.g. an liceat die festo iter agere? etiam per se loquendo dubitat, an id sibi hoc die

die festo sit licitum? Judex, qui dubitat, an liceat condemnare eum, quem privata scientia scit esse innocentem, dum per allegata & probata juridicè factus est nocens, etiam dubitat, an hunc reum sibi hîc & nunc liceat hoc modo condemnare? Fieri nihilominus solet, ut ob specialem rationem, vel circumstantiam supervenientem influxus dubii speculativi, ne gignat dubium practicum, impediatur per accidens, & ex accessu novæ rationis, ac circumstantiæ illud evadat practicè certò licitum, de quo speculativè & in universali dubitatur, an sit licitum? Ita in datis exemplis ille, qui dubitat de licitate itineris per diem festum agendi, potest practicè judicare, id sibi licere ob magnam necessitatem. Judex practicè potest formare judicium, fas esse condemnare ejusmodi innocentem: quia S. Thomas aliique graves Doctores tenent, id esse licitum. Et ita de pluribus aliis casibus est discurrendum. Jam

IX. Dico I. Licitum est operari cum dubio speculativo, quando illud adhibita morali diligentia vinci non potuit. Ita communis DD. Ratio colligitur ex dictis. Nam quisquis prudenter judicat, se licitè, & honestè operari, is licitè, & honestè operatur: sed contingit, ut speculativè dubius prudenter judicet, se licitè, & honestè operari, veluti constat in prioribus exemplis: ergo licitè, & honestè operatur. Confirm. Cum judicio speculativo de inhonestate operationis stare potest judicium prudens, ac practicum de honestate illius, eaque licitè exerceri: ergo etiam cum dubio speculativo. Conseq. constat ex paritate rationis: immò à fortiori. Antecedens, quod infra uberiùs declarabitur, ostendo jam breviter. David 1. Reg. c. 21. prudenter judicavit, hîc & nunc propter extremam necessitatem famis esse licitum comedere panes propositionis, quamvis absoluto & speculativo judicio judicaverit, id Laico non esse licitum. Pariter ob
 similem

similem circumstantiam, & evidens periculum excidij, quod integræ nationi imminebat, Judæi 1. *Machab. cap. 2.* prudenter judicârunt, esse sibi licitum, die Sabbathi inire prælium, quamvis absolute, & speculativè cognoverint, præliari die Sabbathi lege Mosaica esse prohibitum. Dixi autem in Conclusionem: *quando illud adhibita &c.* Nam si vel nulla, vel non debita diligentia in inquisitione veritatis ad vincendum, ac deponendum dubium adhibeatur, dubitans non habet rationabilem causam, ob quam ab illo discordet, vel non discordet in operando, & consequenter procedit imprudenter, seque temerè conijcit in periculum peccandi: immò operatur cum dubio practico, quod ex dubio speculativo necessario sequitur, nisi per diligentem veritatis inquisitionem speciale motivum illud variandi inveniatur.

X. Dico II. Nunquam est licitum operari cum Conscientia practicè dubia. Ita communiter omnes. Probari solet primo ex illo Apost. *ad Rom. 14. quod non est ex fide peccatum est.* Id est, quidquid non procedit ex actuali dictamine, consensu, & credulitate, quòd sit licitum, moraliter malum est: sed operatio, quæ fit cum Conscientia practicè dubia, non procedit ex actuali dictamine, consensu & credulitate, quòd sit licita; ergo moraliter mala est. Mi, constat: quia sic operantem destituit omne prudens judicium, quo judicet, se hic & nunc licitè, atque honestè operari. Secundo ex illo *Ecclési. 3. Qui amat periculum, peribit in illo.* Atqui operans cum Conscientia practicè dubia amat periculum peccati, & quidem proximum; quippe cui liberè sese exponit eligendo actionem, de qua non habet majus fundamentum credendi, quòd sit licita, quàm illicita: ergo in tali periculo peribit, & consequenter in illud se conijciens peccat. Nam eodem præcepto, quo prohibemur admittere pravum opus, prohibemur etiam amplecti proximam occasioem illius. Tertio, omnis
contem-

contemptus & vilipensio DEI, ac legis Divinæ peccatum est: omnis operatio, quæ fit cum Conscientia practicè dubia, est contemptus, & vilipensio DEI, ac legis Divinæ; ergo peccatum est. Mai. est certa. Mi. prob. qui absolute vult rem & operationem; sive illa sit prohibita, sive non: sive placeat DEO, sive displiceat, planè convincitur, DEUM, legemque ejus contemnere, & parvi pendere: atqui operans cum Conscientia practicè dubia ita se gerit: nam ipsi perinde est, sive offendat, sive non offendat DEUM; sive violet, sive non violet ipsius legem, cum liberè dubitet de utroque, nec habeat majorem rationem credendi unum, quàm alterum. ergo operans cum Conscientia practicè dubia contemnit, & vilipendit DEUM, legemque Ejus: ergo vera est mi. præced. Syllogismi.

XI. Corollarium I. In deponenda Conscientia dubia prudenter, & cautè procedendum. Vel enim dubium (sive speculativum, sive practicum) conceptum fuit ex causa dubitandi rationabili, vel irrationabili? Si ex causa irrationabili; contemni debet, deponique perpensâ causæ insufficientiâ, quod formaliter contingit per illud ipsum judicium, quo quis judicat, se vel non habere causam prudenter dubitandi, vel securè hîc & nunc posse operari irrationabili causa dubitandi insuper habita. Si dubium fuit conceptum ex causa, sive motivo dubitandi rationabili, deponi non debet citra alterius rationabilis causæ interventum; sed adhibenda est moralis diligentia in inquisitione veritatis. quæ si inveniri non possit, dubiûmque evaserit invincibile, licitè eo stante ad operandum proceditur, quando est speculativum. Si sit practicum, alia via non restat evadendi peccatum, quàm trita illa regula: *in dubijs tutior pars est eligenda*. Porrò quænam causa sit satis rationabilis ad deponendum quodvis dubium, an sola probabilitas? An etiam minor probabilitas? &c. infra videbitur.

L

XII. Co-

XII. Corollarium II. Qui operatur cum Conscientia practice dubia, peccat tali peccato, quale esse dubitat. Itaque practice dubitans, an actio, quam vult exercere, sit peccatum mortale? peccat mortaliter, si eam exerceat: venialiter verò, si dubitet, an sit veniale? Rursus: qui dubitat, an peccatum à se committendum sit furtum, sacrilegium, vel adulterium? committit furtum, sacrilegium, adulterium, si operatur. Ratio est: quia tanto ac tali peccato quis peccat, quanti & qualis perpetrandi periculo se exponit: sed operans cum dubio practico exponit se periculo perpetrandi tanta, ac talia peccata: ergo. Sanchez 1. Decal. c. 10. n. 2. Sayr. lib. 1. clau. c. 13. n. 3. Bossius parte 2. tit. 1. §. 34. & alij. Quòd si dubitet in genere, an sit peccatum? tenendum est proportionaliter, quod dictum in simili supra de Consci. Erronea, Consentit Sporer tract. Probem. c. 1. Sect. 4. assert. 11. §. 1. n. 69.

XIII. Corollarium III. Qui dubitat, an persona, quam vult percutere, sit Ecclesiastica, eamque nondum deposito dubio percutit, is peccat mortaliter simul contra iustitiam, & reverentiam Ecclesiasticis personis debitam, teneturque hanc circumstantiam explicare in Confessione, esto, ille, qui percutitur, fortè non gaudeat privilegio Ecclesiastico. Similiter contracto matrimonio dubius de eius valore, si nondum adhibitâ diligentiam debitam ad inventionem veritatis accedat ad aliam, committit adulterium, tametsi matrimonium, de quo sic dubitat, sit invalidum. Ita docet Bonacina Disp. 2. de pecc. q. 4. pu. 7. n. 4. & 5. cum alijs, quos refert. Ratio utrobique est: quia illo peccato quis peccat, cujus committendi periculo se exponit.

ARTICULUS II.

Quomodo Dubia Conscientia sit deponenda?

Negotium susciperet immensi propemodum operis, qui singil-
latim

latim omnia dubia de rebus Moralibus occurrentia veller excutere, & quia ratione quodlibet sit deponendum, disquirere. Nam & hinc, si in ulla re alia, singularia sunt infinita. Qua propter presenti me instituto arbitrabor fecisse satis, si communia principia & regulas Dubiam Conscientiam deponendi in medium ad ductas breviter stabilivero, idque ita præstitero, ut casuum particularium fuisse immemor nemini videri possim.

§. I.

An legitima Possessio in materia Justitiæ sit sufficiens titulus deponendi Conscientiam Dubiam?

SUMMARIUM.

1. *Que requirantur ad dubium speculativum practicè deponendum?* 2. *Explicatur natura Possessionis.* 3. *Statuitur, & probatur sententia affirmativa.* 4. *Ratio a priori, ob quam in dubio sit melior conditio possidentis.* 5. *Argumenta Sententia contraria.* 6. *Solvuntur.* 7. *Quando, & quomodo legitimus possessor in dubio rem possessam licitè retinere possit?* 8. *Possessor, cujus culpâ accidit, ne compareat verus dominus, tenetur rem possessam restituere. Probabilitas opinionis contraria.* 9. *Quomodo se debeat gerere vendens, vel donans alteri rem dubij juris?* 10. *Hæc regula: in dubio est melior conditio possidentis, perperam restringitur ad solum forum externum.*

I. **T**homas Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 10. n. 7. & 8. Ad dubium speculativum practicè deponendum duo requirit Primum est: ut sufficiens diligentia ad vincendum dubium fuerit adhibita. Est autem sufficiens diligentia non solum ea, quæ in se vincendo dubio, & inveniendæ veritati par est, sed & illa, quæ in subitis negotijs, ubi non vacat rationes utriusque partis operosius expendere, hinc & nunc est possibilis. Nam sæpè contingit, ut in repentino casû particularis occursum intellectum statim in alteram

rutram partem contradictionis determinari oporteat, & non possit omnis diligentia moraliter possibilis in inquisitione veritatis adhiberi. In quo eventu sufficit, si tanta adhibeatur, quantam & loci & temporis opportunitas adhiberi permittit. Secundum est rationale motivum variandi practicè speculativum dubium, vel etiam iudicium, quod adhibita diligentia sufficienti nequit expelli. Quæritur itaque in præsentem, utrum ejusmodi motivum, & iusta causa variandi ac deponendi practicè dubium speculativum infra materiam iustitiæ sit possessio? V.G. dubitas, an fundus, quem legitimè possides, sit tuus, an alterius? adhibitaque serietà, ac diligenti veritatis inquisitione in neutram partem te potes resolvere. Quæritur, an ob titulum possessionis, quo gaudes, possis prudenter iudicare, fundum esse tuum, eumque licitè retineas?

II. Definitur autem Possessio à Jurisperitis, quòd sit *detentio rei corporis, & animi, jurisque adminiculò suffulta*. Possessio ut sit legitima, præter voluntariam detentionem rei tanquam suæ requirit imprimis bonam fidem: quæ aliud non est, quàm credulitas, sive existimatio, qua quis prudenter sibi persuadet, rem, quam possidet, esse suam, vel saltem non alienam. Deinde iustum titulum, quales sunt donationis, emptionis, hæreditariæ successiois &c. Porro dicta credulitas in initio possessionis debet esse positiva, ita ut capiens possessionem prudenter sibi persuadeat, se rem iustò titulò tanquam suam possidere: si enim tunc dubitat, an non fortè sit res aliena? evadit malæ fidei possessor, & tenetur ad restitutionem: veluti docet cum communi DD. Clariss. P. Paul Mezger *tomo. 2. tract. 5. Diss. 12. a. 2. §. I. n. 1.* Dubium tamen invincibile cæpta jam legitimè possessione exortum non tollit, aut interrumpit bonam fidem, & ad ejus continuationem sufficit, si non constet, rem esse alienam. Videatur
Castro-

Castropalao *Disp.* 3. *pu.* 2. *n.* 6. Neque enim semper illa omnia, quæ sunt necessaria, ut res incipiat, sunt etiam necessaria, ut suum esse continuet. Hoc patet in rebus naturalibus, ubi sæpè requiritur quædam actio, conditio, vel dispositio, ut effectus incipiat existere, quæ non requiritur, ut pergat existere. His positis.

III, Dico. Legitima possessio in materia justitiæ est sufficiens titulus ad dubiam Conscientiam practicè deponendam, rei que quam quis possidet, retentionem, usumque honestandum. Ita adversus Adrianum, Sotum, Arragonium, Martinum de Ledesma relatos à Castrop. *n.* 2. & 3. docent communiter omnes. Prob. Primo. *In pari delicto & causa melior est conditio possidentis*, ait *reg.* 65. *juris in 6.* atqui possidens, & non possidens versantur in pari causa, dubii videlicet juris, quod non magis uni favet, quàm alteri: ergo melior est conditio possidentis. Atqui non esset melior, si cedere re possessa, eamque dividere in conscientia teneretur. Ergo licitè illam retinet, nec eam dividere tenetur. Prob. Secundo. Nemo iudicum in foro externo possidentem condemnaret ad se spoliandum possessione ob dubium, an res possessa sit illius, vel alterius: ergo nec in foro interno ad hoc est obligandus. Ant. est certum. conseq. prob. tum, quia idem iudicandum est in fori utriusque tribunalibus, quando externum non nititur præsumptione, quam in foro interno constet esse falsam: ut tradunt communiter DD. atqui tali præsumptione hic minimè nititur: quia supponimus, eadem omnia in utroque foro constare. Tum, quia utique Iudex fori externi rectam & iustam ferret sententiam in casu nostro pronuntians, possidentem non esse obligatum, ut se spoliet re illa, quam possidet: ergo etiam possidens rectum, iustumque iudicat, & facit, dum iudicat, rem esse retinendam in dubio, eamque retinet. Prob, tertio. Quando jura par-

ium sunt obscura, reo potius favendum est, quàm actori. Atqui jura partium in dubio sunt obscura; ergo in dubio reo potius favendum est, quàm actori. Sed reus est possidens, actor est non possidens; ergo possidenti potius favendum est, quàm non possidenti. Atqui non faveretur possidenti, si rem possessam teneretur tradere non possidenti: ergo tradere non tenetur. Ergo recte m, & justum est, ut retineat.

IV. Cæterum ratio, ob quam in pari causa fit melior conditio possidentis, hæc est potissima à priori. Ille est melioris conditionis præ altero, qui simpliciter habet jus majus ad rem illam, de cujus dominio dubitatur: atqui possessor simpliciter habet jus majus, quàm non possessor; ergo possessor est melioris conditionis, quàm non possessor. mai. est certa. mi. prob. Possessor, & non Possessor in hoc sunt pares, quod utrique faveat æqualiter jus dubium dominii, neutri magis, neutri minùs: cum sit æqualis pro utroque dubitandi ratio. Titulus tamen, atque jus certum possessionis faveat soli possessori; ergo possessor simpliciter habet jus majus, quàm non possessor. conseq. patet. nam ipse præter jus dubium dominii vel proprietatis, quod etiam competit non possessori, habet insuper titulum, atque jus certum possessionis: sed hoc est simpliciter habere jus majus; ergo. Porro cum non sit æquum, privari possessorem hoc certo titulo ac jure per jus dubium competitoris, quod ipsi æquè faveat, fit, ut non solum in foro externo sit melioris conditionis, quàm non possessor, & præsumatur esse rei dominus, sed etiam in foro interno Conscientiæ, cujus judicium non debet esse aliud à judicio fori externi, quamdiù non constat, præsumptionem, qua nititur, esse falsam. Itaque fundi possessor, si post diligentem veritatis inquisitionem adhuc dubitet, an fundus sit suus, vel alterius? prudenter per similem discursum Conscientiam dubiam deponit: *Illam rem licite*

rete-

retineo, eaque justè utor, cujus præsumor esse dominus, & in cujus dubio jure melioris sum conditionis, quàm omnis alius competens: sed ego ob legitimam possessionem præsumor esse dominus hujus fundi, & sum melioris conditionis, quàm omnis alius competens; ergo hunc fundum licitè retineo, eoque justè utor.

V. Oppositæ sententiæ fundamenta sunt. Primum. Possessor dubitans, an res sit sua, vel alterius, exponit se periculo utendi re aliena, si illam durante tali dubio retinere, vel alienare velit: ergò nec licitè retinere, nec illa uti potest. Secundum. Is, qui non est possessor, habet idem, & æquale jus dubium proprietatis, quod possessor dubitans: ut ergo possessor servet æqualitatem, tenetur rem cum non possessore dividere. Tertium. Sequeretur, conjugem quoque dubium de valore matrimonii posse hoc uti, debitumque non solum reddere, sed etiam petere: si & ipse (quod supponitur) esset in possessione. Sed conseq. est contra *c. Dominus. de secund. nupt. & c. inquisitioni. de sent. Excom.* ergo. Quartum. Tutius est, & à periculo peccandi remotius restituere, quàm retinere rem dubiam: ergo possessor dubitans debet illam restituere. nam in dubio tutior pars est eligenda per *c. juvenis. de sponsal. & c. ad audientiam. de homicidio.*

VI. Ad Primum Respond. dist. Ant. exponit se periculo materialiter utendi re aliena, conc. periculo formaliter utendi re aliena, neg. habet enim, ut vidimus, motivum sufficiens practicè judicandi, rem esse suam. Adde, quòd dubium invincibile, in quo versatur, æquivalet ignorantia invincibili: ergo sicut cum tali ignorantia inculpatè & citra periculum formaliter peccandi quis retinet rem alienam, ita etiam cum dubio speculativo practicè deposito. Ad secundum Respond. possessorem præter jus dubium proprietatis etiam habere jus certum possessionis, quo non possessor caret: & idè ejus conditionem esse meliorem, ac
inæ-

inæqualem, si comparatur cum conditione & jure non possidentis, Quare neg. conseq. & suppositum æqualitatis. Ad Tertium Respond. cum Th. Sanchez *lib. 2. de matrim. Disp. 41.* Laymanno *lib. 1. tract. 1. c. 5. §. 3. n. 24.* & communiori DD. conc. seq. de dubio invincibili, & dico, citata CC. loqui in casu, quo pars dubitans non possidet bona fide: vel quia matrimonium jam ab initio contraxit in dubio de ejus valore (quæ solutio valet ad *c. Dominus*) vel quia post dubium exortum diligentia sufficiens ad illud deponendum (quod valet ad *c. inquisitioni*) nondum fuit adhibita. Ubi meritò prohibet Pontifex, ne petatur debitum, donec veritas investigetur accuratiùs. Ad Quartum dist. Ant. tutius est restituere, quàm retinere rem dubiam, est tutius comparative conc. adversative (nempe in dubio speculativo, & invincibili) neg. Ant. & neg. conseq. De sensu mox datæ distinctionis, & celebris effati: *In dubiis tutior pars est eligenda*, brevè dicemus plura. Jam habe

VII. Corollarium I. Qui legitimè rem aliquam possidere incepit, postea verò in continuatione possessionis dubitat, an sit sua, vel alterius? tenetur sufficienti diligentia inquirere certum dominum. quem si invenire non possit, dubiùmque maneat invincibile, rem possessam licitè non solum retinebit, sed etiam alienabit, & absument. Quòd si deinde verus dominus comparuerit, id solum tenetur restituere, quod adhuc exstat; vel quantum exinde factus est locupletior. Ita communis DD. apud Bossium de *Consc. dub. parte. 2. tit. 1. §. 50. n. 1832.* Sanchez. *lib. 2. de matrim. disp. 41. n. 12.* apud Laym. *loc. cit. n. 21.* Ratio est; quia possessor ultra jus dubium proprietatis, quod est ei commune cum non possidente, habet insuper jus certum possessionis, quo spoliari non potest citra injustitiam, éstque sufficiens titulus ad Conscientiam dubiam practicè deponendam, remque, de cujus domi-

dominio dubitatur, retinendam. Atque hinc sequitur, non possidentem, si durante tali dubio, ante sententiam iudicis auferat rem legitimo possessori, injustum huic damnum inferre, tenerique ad integram restitutionem ejus. Doctrina hujus Coroll. etiam vera est, licet diligenter inquisito, & non invento certo domino, possessor magis inclinatur ad iudicandum; immò speculativè probabilius iudicet, rem esse alienam, modò de hoc non sit moraliter certus. Sanchez. *lib. 1. Decal. cap. 10. n. 9.* Laym. *loc. cit.* Castrop. *ubi supra n. 11.* & apud ipsum Salas, & Vasquez, Ratio est: quia certa, & legitima possessio præponderat omnibus argumentis incertis, & non convincentibus in contrarium.

VIII. Corollarium II. Siquis in initio possessionis speculativè dubitet, aut in continuatione possessionis orto tali dubio, num res sit sua, omittat debitam diligentiam inquirendi veritatem, & hac ratione sit in causa, ne compareat verus dominus, teneatur ad restitutionem rei pro quantitate dubij. Ita communis sententia. Castrop. *n. 8.* Clariss. P. Paulus Mezger *ubi supra. §. 3. n. 9.* Ratio est: quia propter ejusmodi dubium in initio, talemque negligentiam vincendi dubium in continuatione possessionis constituitur malæ fidei possessor. Dixi autem *pro quantitate dubij*; quia, ut notat Laym. *n. 22.* cum non sit certus de vero domino, retinet adhuc jus dubium in ea re, adeoque non obligatur ad restituendum, nisi secundum proportionem dubij juris, quod alter habere videtur. Verùm Bonac. *Disp. 1. de Contract. q. 2. puncto 2. n. 8.* existimat, talem, si bona fide inchoavit possessionem, non teneri ad ullam restitutionem. Ratio est: quia licet peccaverit non inquirendo verum dominum, est tamen dubius, an hac sua negligentia damnum alteri intulerit: cum non sit certum, an revera fuerit causa, quòd dominus non comparuerit. Atqui dubius de damno illato non est obligandus ad certam restitutionem; ergo &c. Videtur

M

hæc

hæc sententia probabilis : quamvis prior in praxi sit tutior. Illam tenet etiam Castrop. n. 9. Rebellus alios referens apud Bonac. loc. cit. Sporer tractat. 1. Prooem. cap. 1. sect. 4. §. 3. n. 76.

IX. Corollarium III. Venditor rei sub ejusmodi dubio bona fide possessæ tenetur de hoc dubio monere emptorem : similiter donator donatarium, quando adest moralis spes, fore, ut verus dominus compareat. Ratio est : quia aliequin venditor exponit eminentem periculo rem emptam comparente legitimo domino amittendi. Immo cognito tali dubio emptor vel omnino non emeret, vel minori pretio emeret. Sayrus lib. 10. clau. reg. tract. 2. c. 3. n. 29. Castrop. n. 13. Pariter donatarius si rei statum edocetur, eam fortè non acceptaret, propter periculum damni, quod inde sequi timeret. Boss. loc. cit. n. 1859. Volunt præterea, ut venditor sit obligatus ejusmodi rem vendere minoris. Ratio est : quia vendit rem vitiosam, & oneratam periculò, ne verus dominus compareat, eamque sibi vendicet. Tambu. lib. 1. in Decal. cap. 3. §. 6. n. 6. Dixi autem, quando adest moralis spes &c. Nam si venditor sit moraliter certus, alium dominum non compariturum, ab utroque memorato onere liberatur. Quia jam nec emptor, nec donatarius morali periculo alicujus damni exponitur.

X. Corollarium IV. Hæc regula : *in dubio melior est conditio possidentis*, non tantum habet locum in foro externo, sed etiam in foro interno Conscientiæ. Et consequenter legitimus possessor in dubio, quod adhibita sufficienti diligentia vincere non potuit, rem possessam tutâ Conscientiâ retinet, alienat vel absunit. Sayrus lib. 1. clau. c. 13. n. 14. Clariff. P. Paulus Mezger loc. cit. n. 7. cum communi DD. contra Prosperum Fagnanum, qui ad cap. ne imitaris n. 191 & 195. eam regulam limitat ad solum forum externum. Ratio Corollarij ex dictis est : quia iudicium fori externi, quando non nititur falsa præsumptione, non discrepat à iudicio

dicio fori interni, & consequenter possidens nanciscitur jus in Conscientia. Hoc sanè non modò communis DD. sententia comprobatur, sed insuper praxis quotidiana fidelium. Nemo siquidem bonæ fidei possessor, postquam rei dubiæ dominum diligenter inquisivit, nec invenit: vel causam in judicio fori externi contra competitorem obtinuit, existimat, se esse nihilominus obligatum in Conscientia ad cedendum re illa competitori, vel ad eam dividendam: quorum tamen alterutrum facere omnes tenerentur, si vera esset sententia Fagnani: quippe cum nec judicium fori externi, nec illa regula, quòd in dubio melior sit conditio possidentis, quemquam præstaret in foro Conscientiæ securum, sed unicè ista: in dubio tutior pars est eligenda. In hoc tamen conveniunt DD. apud Bossium ubi *suprà* n. 1856. possidenti bona fide rem dubiam, esse abstinendum ab ejus usu, & alienatione, quamdiu durat veritatis investigatio; nisi fortè paratus sit solvere pretium illius usûs, deductis expensis, invento domino, qui hoc pacto non esset amplius rationabiliter invitus ob usum suæ rei. Licet interim hanc retinebit possessor per modum depositarij, de qua retentione similiter dominus non potest esse invitus: quippe cujus negotium utiliter geritur.

§. II.

An etiam extra materiam Justitiæ in dubio sit melior conditio possidentis?

SUMMARIUM.

11. *Possessio etiam reperitur extra materiam Justitiæ, ita tamen, ut sit debita titulò Justitiæ.* 12. *Statuitur nostra sententia, & probatur primo ex paritate possessionis in materia Justitiæ.* 13. *Secundo ex defectu obligationis, qui est in lege dubia.* 14. *Depellitur quedam replicatio.* 15. *An nostra sententia etiam procedat in dubio homicidij & irregularitatis?* 16. *Titulus possessionis*

fionis non deservit ad deponendum dubium speculativum etiam speculativè. 17. 18. Possessio, ut sit utilis ad depositionem dubij, debet esse certa. 19. Unde hæc certitudo possit cognosci extra materiam Justitiæ?

XI. **C**ertum est, rerum non solum earum, quæ pertinent ad Justitiam, sed etiam aliarum dari possessionem. Ita Beati possident DEUM. Legitimus Superior potestatem præcipiendi subditis. Reus suam innocentiam in casu delicti dubij, donec probetur esse nocens. Præterea quilibet possidet suam libertatem ad licitè operandum, vel non operandum, quando nec operatio, nec ommissio operationis aliqua lege est vetita. Licet enim possessio dicatur à positione pedum, & ab initio per juris civilis interpretes solum sit agnita in rebus corporeis, usus tamen obtinuit postea, ut juribus quoque incorporeis accommodaretur. Ob paritatem autem, immò identitatem rationis hic terminus impræsentiarum etiam libertati, innocentia, & alijs rebus, quæ habentur ab homine extra materiam Justitiæ, applicatur. Nam & istas verè tenemus tanquam nostras, tamen non corporis, animi tamen, jurisque adminiculò suffulti. Unde, qui illegitimè tali possessione quemquam exueret, illi inferret formalem injuriam, & peccaret contra Justitiam. Possessio quippe est debita titulo Justitiæ, quamvis id, quod possidetur, sit objectum alterius virtutis, ut habet Joannes Sancius apud Bossium, ubi supra §. 38. & Terillus *de reg. mor. q. 57.* Ita qui alterum per vim impediret, ne largiretur eleemosynam, non solum peccaret contra Misericordiam, quatenus esset in causa, ne opus illius exerceretur; sed etiam contra justitiam, quia læderet illud jus, quod quilibet habet, ne ab altero in exercitio virtutum impediatur. His positis.

XII. Dico. Hæc regula: *in dubio melior est conditio possidentis*, habet etiam locum in materijs aliarum virtutum à Justitia, puta,

puta, Religionis, Temperantia, &c. estque sufficiens titulus dubiam Conscientiam practice deponendi. Ita asserit communior, & probabilior sententia apud Th. Sanchez *lib. 1. Decal. c. 10. n. 11.* Bonac. *in tract. de Restit. Disp. 1. Q. 2. pu. 2.* Castrop. *tract. 1. disp. 8. pu. 6. n. 1.* Boss. *loc. cit. n. 1186.* qui alios plurimos referunt, contra Sayrum, Azorium, Vincent. Baronium, Gonetum, aliosque severiores Theologos, cum quibus recentissimè sentit P. Thyrsus Gonzalez *in tract. de recto usu opin. probab. dissert. 7. §. 12.* Probatur Conclusio primo. Intra materiam Justitiæ in dubio melior est conditio possidentis, ut ostendimus *S. præc. & Authores* contrarii communiter admittunt: ergo etiam in materiis extra Justitiam. prob. conseq. ideo in materia Justitiæ est melior conditio possidentis, quia hic, quando bona fide possessionem inchoavit, habet jus certum, ne tali possessione exuatur, nisi quid afferatur, quod validius contra eum urgeat, quam quod ipsi favet contra jus dubium non possidentis. Atqui hæc ipsissima ratio valet in omni possessione extra materiam Justitiæ; ergo etiam extra materiam Justitiæ est melior conditio possidentis. mai. est certa. mi. prob. ipsa possessio, ac jus possessionis in aliis materiis, est aliquid proprium possessoris, eique titulo Justitiæ competens non minùs, quam possessio in materia Justitiæ: ergo etiam possessor extra materiam Justitiæ habet jus certum, ne sua possessione exuatur, nisi quid afferatur, quod fortius contra ipsum urgeat, quam quod favet contra exceptiones incertas legis dubiæ, & obligationem prætentam non possidentis. conseq. patet Aut. Ostendimus in *num. præc.* possessio siquidem, jusque ad eam continuandam in materiis aliarum virtutum eodem modo se habent, ac possessio in materia Justitiæ, esto, res illa, quæ possidetur, sit diversa: quippe quæ non intra objectum Justitiæ, sed aliarum virtutum continetur.

XIII. Probatur secundo. Dubitet Cajus adolescens dubio facti, an expleverit annum ætatis 21. & consequenter etiam dubio juris, an teneatur ad jejunandum? adhibitâque sufficienti veritatis inquisitione fluctuet ambiguus inter utramque partem contradictionis ob motiva utrimque æqualia, vi quorum neque possit dicere, se tantum ætatis explêsse, & consequenter obligari lege jejunii: neque dicere, se non explêsse, & non obligari. In hac hypothesis certum est, Cajum hæctenus pacificè possedisse plenam libertatem licitè faciendi hoc, & illud, nullâque lege restrictam, & coactatam ad jejunandum. Atqui hanc eandem libertatem adhuc plenè possidet non obstante dubio. Patet. Cajum nec modò obligat iex jejunii: ergo possidet eandem libertatem jejunandi, vel non jejunandi citra peccatum formale, quam possidebat ante dubium exortum. consequ. constat. Ant, prob. Lex dubia non habet vim obligandi: sed lex jejunandi, & omnia motiva pro ipsa stantia sunt prorsus dubia, ac incerta; ergo hæc lex non habet vim obligandi, & consequenter Cajum non obligat. mi. est certa & supponitur. Si enim lex, & motiva, quæ urgent obligationem legis, essent certa, atque indubia, quomodo Cajus in eorum conspectu adhuc posset dubitare de tali obligatione? Mai. inde colligitur: quòd lex incerta non habeat majorem vim gignendi obligationem, quàm quælibet causa incerta causandi effectum. Atqui causa incerta non habet vim causandi effectum; quippe, qui necessariò debet esse quid certum, ac determinatum; ergo nec lex incerta habet vim gignendi obligationem. Atque hinc clarè conficitur, legem dubiam cum omnibus motivis illius obligationem suadentibus non posse prævalere adversus libertatem certò possessam, & consequenter hujus legitimam possessionem efficere, ut in dubio conditio Caji sit melior, quàm legis jejunandi suam obligationem non possidentis, id, quod fuerat probandum.

XIV.

XIV. Dices, Esto, non sit in possessione obligationis illa lex directa, de cujus existentia vel obligatione datur dubium invincibile: at semper est in possessione lex reflexa, eaque certa juris Divini naturalis, quo prohibemur nos exponere periculo DEUM offendendi. Cum itaque dubius de obligatione jejunii, de emissionem voti &c. videat, se versari in periculo DEUM offendendi, si non jejunct, si votum non persolvat, tenetur jejunare, votumque persolvere, ne agat contra prædictam legem, quæ à certa possessione sua deturbari non potest. Sed contra est primo, quod hoc idem argumentum formari possit in materia Justitiæ. Nam & ibi lex naturalis prohibet, ne quis se exponat periculo DEUM offendendi, quod sanè non est minus in illa, quàm in aliis materiis & tamen ad id evitandum non tenetur in dubio legitimus possessor à se abdicare rem possessam, ut fatentur nobiscum etiam communiter DD. contrarii. Contra est secundo, quod nulla lex naturalis præcipiat, ut homo cedat certa possessione libertatis ob solum periculum non servandi legem dubiam, & vi obligandi destitutam. Privari namque libertate tantum malum est, quantum bonum est ipsa libertas. At *libertas omnibus rebus favorabilior est per reg. 122 ff. de reg. juris.* Atqui lex, de qua legitimus possessor libertatis invincibiliter dubitat, non habet vim obligandi; ergo. Contra est tertio, quod exponere se periculo peccati tantum materialis non sit exponere se periculo offendendi DEUM: atqui operans ex titulo possessionis contra legem incertam in dubio invincibili exponit se periculo peccati tantum materialis; ut patet in materia Justitiæ, & uberius declarabitur in sequentibus: ergo.

XV. Objicies ulterius primo. Si hoc axioma: *in dubiis est melior conditio possidentis*, haberet locum in aliis materiis præter materiam Justitiæ, in omni dubio liceret eligere partem minus tutam:

tutam: sed hoc est falsum: quia alioquin existens in dubio homicidii & irregularitatis non teneretur se gerere irregularem, cum melior esset ejus conditio propter possessionem innocentiae. Hoc autem repugnat SS. Canonibus, ubi statuitur, ut dubius de homicidio abstineat à ministerio altaris propter periculum irregularitatis. Seq. mai. constat: nam si titulus possessionis reddit meliorem dubitantis conditionem in aliqua materia præter materiam Justitiæ, non est ratio, cur id non præstet in omni; cum non appareat, cur major efficacia ei competat in una, quam in altera. Respond. neg. seq. ad probat. dico, legitimam possessionem semper efficere, ut conditio possidentis sit melior in quacunque materia, quando cætera sunt paria, & nihil occurrit illâ validius in contrarium. Hoc autem solet contingere, quando possessioni resistit jus. In quo casu conditio possidentis non est melior, quia destituitur præsumptione juris, & causa fit dispar. Ita in dubio homicidii Pontifex constituit, ut dubitans non obstante possessione innocentiae se gereret tanquam irregularem, idque propter reverentiam SS. Ordinum, & ministerii altaris. Quæ tamen specialis constitutio, utpote odiosa, non debet extendi ad alios casus. Itaque conditio possidentis in dubio tunc est melior, quando sunt cætera paria: nam *in pari delicto vel causa potior est conditio possidentis*, dicit *regula 65. juris in 6.* non est autem par causa, quando jus possidenti resistit. Dicitur. Ratio, cur Pontifex ita constituerit in dubio homicidii, est illa Regula: *in dubiis tutior pars est eligenda*, ut præter alios textus juris Canonici habet *c. ad audientiam*. Hæc autem ratio est universalis, & idem suadet de quolibet alio dubio. Ergo constitutio Pontificis gratis restringitur solum ad dubium homicidii. Respondeo cum sententiæ nostræ Authoribus, Summum Pontificem prædictam regulam non esse secutum tanquam legem necessariam in eo dubio sic statuendi,

endi, sed eam attulisse tanquam prudens motivum, & optimum consilium, quo sit inductus ad illam declarationem.

XVI. Obijcies secundo. Id, quo stante perseverat dubium, non est sufficiens ratio deponendi dubium: sed stante possessione libertatis v. g. perseverat dubium; ergo possessio libertatis non est sufficiens ratio deponendi dubium. mai. est certa, mi. prob. nam titulus ille possessionis involvitur in ipso dubio; dubitans enim, an emiserit votum, & consequenter an illud teneatur persolvere? de hoc ipso dubitat, an non obstante possessione libertatis teneatur voto? ergo stante possessione libertatis perseverat dubium. Respondeo, in tali casu duo dubia intercurrere. Primum est dubium speculativum, quod oritur ex motivis hinc stantibus pro emissionem voti, & ex motivis illinc negantibus emissionem voti. Secundum est dubium practicum Conscientiæ, quo dubitatur, an liceat possessori libertatis in sua possessione persistere, votumque non persolvere, non obstante priori dubio, sitne votum emissum, vel non? Fatendum est igitur, possessionem libertatis non tollere prius dubium: quia hæc possessio possidentem non efficit certum de existentia, vel non existentia voti: sicut possessio in materia Justitiæ possessorem non reddit certum, sitne res possessa ipsius, vel alterius? At dubium posterius prudenter deponitur per titulum possessionis: hæc enim, quando possessor post diligenter examinata motiva utrimque occurrentia nihil videt ad eam elidendam satis efficax, petit continuari, donec aliquid afferatur validius contra possessorem, quàm pro ipso, dum generat certam persuasionem, non esse cedendum libertate per executionem voti propter motiva incerta, & non magis dubitanti, quàm voto faventia. Jam in forma dist. mai. id, quo stante perseverat dubium tam speculativum, quàm practicum, non est sufficiens ratio deponendi dubium, conc. quo stante, perseverat dubium speculativum, non

N

verò

verò practicum, non est sufficiens ratio deponendi dubium, sub-
dist. speculativum conc. practicum nego mai. dist. mi. perseverat
dubium speculativum conc. practicum nego mi. &c. Ad probat.
dico, in dubio speculativo, antequam adhibeatur sufficiens dili-
gentia in inquirenda veritate, & quamdiù durat veritatis inquisi-
tio, involvi procul dubio possessionem libertatis: nam motiva,
quæ stant pro voto, simul hanc possessionem oppugnant, dubiam-
que reddunt. At postquam morali diligentia possessor deprehen-
dit, illa argumenta non esse validiora, quàm ea, quæ ipsi favent,
neque aliquid afferri urgentius in contrarium, de possessione li-
bertatis non ampliùs dubitat.

XVII. Objicit tertio P. Thyrsus Gonzalez ubi suprà n. 73.
Ut in materia Justitiæ sit melior conditio possidentis, possessio
debet esse certa, & explorata: ergo pariter, ut in dubio melior
esset conditio hominis possidentis suam libertatem, hanc posses-
sionem oporteret esse certam. conseq. patet à paritate rationis.
Ant. Supp. nam in lite inter Petrum & Paulum de jure ad rem, si
non modò rationes utrique faventes essent æquales, sed insuper
possessio esset incerta, res inter litigantes deberet dividi; quia par
esset jus utriusque, ut docet Lessius *lib. 2. c. 6. dubit. 3. n. 10.* & alij.
Atqui (subsumitur) possessio libertatis in dubijs voti, jejunij &c.
non est certa. Patet hoc: vel enim est sermo de libertate Physica,
vel de libertate morali, qua quis licitè potest rem facere, vel non
facere? Prima libertas non sufficit, ut præbeat fundamentum
præsumendi, rem aliquam homini non esse prohibitam: quia non
minùs est Physicè liber ad utrumlibet posito præcepto quocunque,
quàm erat antè. Secunda libertas includitur in dubio, an liceat,
vel non liceat aliqua actio, v. g. comestio in die jejunij. Dubi-
tare quippe, sitné aliqua actio licita, vel illicita? est formalissimè
dubitare, an homo habeat libertatem ad faciendam illam actio-
nem impunè, & sine peccato. nem

XVIII. Hoc argumentum (pace tanti viri) evidenter inſto in materia Juſtitia. Dubitet Petrus de jure praedij, quod poſſidet. Jam quaero, dum Petrus in hoc dubio reputat, ſe eſſe melioris conditionis ob titulum poſſeſſionis, vel eſt ſermo de poſſeſſione Phyſica, qua praedium ſub ſua poteſtate, ac libertate Phyſica retinet; vel de poſſeſſione morali, qua Petrus licite vel illicite praedium retinet? Prima poſſeſſio non ſufficit, ut praebeat fundamentum praefumendi, Petrum eſſe verum dominum praedij: quia non minus id Phyſice retinere poſſet, tamenſi certus eſſet, ſpectare ad alium, quam dum non eſt certus. Secunda poſſeſſio involvitur in dubio Petri, an ipſe ſit verus dominus praedij, vel non? Dubitare quippe, ſi ſne legitimus dominus rei, quam poſſides? eſt formaliffime dubitare, an eam licite, ac juſte retineas, vel non? quod eſt dubitare de poſſeſſione morali. Ergo a primo ad ultimum etiam in materia Juſtitia poſſeſſio, de qua poteſt inſtitui quaerſtio, vel non eſt ſufficiens, ut fundet praefumptionem juris; vel illa, qua eſſet ſufficiens, ſi foret certa, non eſt certa: idque praefertim, ſi ſententia Adriani, Arragonij, Soti, & aliorum, quam *preced.* §. rejecimus, ſit probabilis. In forma conc. Enthym. nego ſubſumpt. Ad hujus probat. dico, nos loqui de libertate, ejusque poſſeſſione morali: qua licet involvatur in dubio ſpeculativo, ſicut conſeſſum eſt *n. preced.* donec poſſeſſor rem diligenter examina-verit, hoc tamen praefſtito non remanet amplius dubia.

XIX. Super eſt modo, ut ſtatuamus principia, ex quibus colli-gi poſſit, ex qua parte extra materiam Juſtitia in dubio ſtet poſſeſſio. Multum in hoc variant AA. Immo Tambur. *1. in Decal. c. 3. §. 6. n. 11.* & Caſtropol. *de Conſcient. dub. diſp. 3. pu. 6. n. 2.* exiſtimant, nullam hic regulam univerſalem poſſe conſtitui, remque in varijs materijs vario modo eſſe definiendam. Placet nihilominus gemina via, quam oſtendit P. Roſmer de *Conſ. Dub.*

Prima est. In dubijs juris, & legis oportet attendere, an id, quod potest inducere obligationem, & libertatem arctare, existat, atque sit positum, antequàm dubium oriebatur, an non? si constet, esse positum ante dubium, tunc lex, & obligatio est in possessione. Si id non constet, possessio stat pro libertate. Exempla adducemus *artic. prox.* Secunda est. In dubijs facti vel maximè videndum est, pro quam parte stet præsumptio juris, & fori externi. Hanc regulam alijs relatis tradit etiam Franc. Bardi. *Discept. 5. cap. 5.* Ratio est: quia jus nihil temerè & citra rationabilem causam præsumit: ergo dum jus præsumit in favorem unius partis, rectè judicatur, possessionem, de qua est dubium, stare ab hac parte. conseq. prob. quia pars ista nititur conjectura tam vero simili, ut habeatur pro ipsa veritate, quamdiù nulla probatio efficacior affertur. Quòd si de hoc ipso oriatur dubium, cuinam parti faveat præsumptio juris? explorandum est, quænam illarum onus probandi transferat in adversariam. Hoc invento præsumptio juris pro illa parte stare censenda est, quæ transfert prædictum onus, ut habet Bardi *loc. cit.* si pro utraque parte adsit præsumptio juris, illa erit in possessione, pro qua stat validior præsumptio. Nam hæc elidit minùs validam: ut docent Juristæ apud *cit.* Si non constet, quænam præsumptio sit validior, sed vel utrimque inveniantur æquales, vel etiam dubiæ, ita ut inde non possit colligi, cujusnam partis sit possessio, præsumptio habenda est pro nulla: veluti docet cum alijs Castropal *loc. cit.*

Aliæ Regulæ deponendi Conscientiam Dubiam.

S U M M A R I U M.

20. *Sensus Axiomatis*: In dubiis tutior pars est eligenda. 21. 22. *In quibus casibus usus hujus regulæ sit necessarius?* 23. *De praxi regulæ*: ex duobus malis minus est eligendum, & de aliis tribus regulis *Juris*.

XX. **P**RÆter titulum Possessionis, de quo hæcenus egimus, dantur adhuc aliæ viæ moralia dubia deponendi. Has inter eminent celeberrimum axioma: *in dubiis tutior pars est eligenda*. Certum est, in illo ly *tutior* non accipi comparativè ad partem tutam ut sensus sit, ex duabus partibus, quarum una est tuta, alia tamen tutior, nos teneri sequi tutiorem relictâ tutâ; sed sumi adverbativè per respectum ad partem non tutam, ita, ut pars tutior sit eadem, quæ simpliciter tuta in gradu positivo: illa vetò, ad quam refertur, seu minùs tuta, sit eadem, quæ non tuta. In simili sensu dixit Apost. 1. *ad Corinth. 7. melius est nubere, quàm uri*. Ubi sensus non est, quòd uri sit bonum, saltem minus, quàm nubere, sed quòd ex illis ad invicem collatis nubere sit bonum, ad sedandos videlicet stimulos carnis; uri verò sit malum. Videatur Gonet in *Dissert. de Consc. prob. a. 4. n. 190*. Legitimus itaque sensus regulæ est, quòd debeamus sequi partem tutam, relictâ non tutâ. Nam sequi partem comparativè tutiorem relictâ minùs tutâ, verè tamen tutâ, non est præcepti, sed solum consilii. Cæterùm pars adverbativè tutior, sive tuta simpliciter illa hic dicitur, in qua nihil mali nullumque peccati periculum repræsentatur.

XXI. Jam ad rem nostram veniendo tenendum est, Dubiam Conscientiam esse necessariò deponendam per dictam regulam: *in dubiis tutior* &c. Primo. In dubio pratico. Secundo. etiam in dubio speculativo, quando ad illud vincendum suffici-

ens diligentia nondum fuit adhibita. Tertio. dum nulla occurrit alia sufficiens ratio dubium prudenter, & practicè deponendi. Quarto. Quoties id jura expressè præcipiunt. Ratio est quia exponere se periculo proximo peccati formalis nunquam est licitum: sed in omnibus his casibus amplecti partem minùs tutam est exponere se periculo peccati formalis, ut patet: ergo amplecti hic partem minùs tutam non est licitum. Superest igitur dubitanti hæc unica via evitandi peccatum formale, nempe eligere partem tutiorem.

XXII. Cæterùm in dubiò speculativo, quod adhibita diligentia sufficienti vinci non potuit, nulla est obligatio eligendi tutiorem partem. Ita communis. Ratio est: tum, quia sententia hoc docens est nimis rigida, difficilis & impracticabilis. Tum, quia, ut suprà advertimus, dubium invincibile æquivaleret ignorantia invincibili: ergo sicut invincibiliter ignorans legem non obligatur lege, ita & invincibiliter dubitans de illa. Atqui post debitam veritatis inquisitionem dubius dubitat invincibiliter, an existat lex ad sequendam tutiorem partem adstringens: ergo hæc non obligatur: tum, quia in ejusmodi dubio nostra libertas stat in possessione adversus legem de parte tutiori sectanda, ejusque conditio est melior.

XXIII. Tertia regula dubiam Conscientiam deponendi est hæc: *ex duobus malis est minus eligendum.* Quæ tunc habet locum, quando voluntas inter duo, quorum utrumque repugnat legi, necessariò debet amplecti alterutrum. Sit Exemplum. Quidam die festo inservit ægroto, eumque videt probabiliter tempore, quo audiendum esset sacrum, moriturum. Quid jam agat? si relinquat moribundum, existimat, se peccare contra præceptum charitatis: si negligat sacrum, contra præceptum Ecclesiæ. Nulla perseverante hoc dubio superest alia via culpam formalem

lem evadendi, quàm eligere illud, quod prudenter apparet, minus esse malum. Cùm enim careat sufficienti libertate ad vitandum utrumque, cessat obligatio legis absolutè prohibentis etiam id, quod est minus peccatum, & sola remanet obligatio vitandi majus. Illud porrò: *in dubiis reo potius favendum, quàm actori*, reducitur ad regulam: *in dubio melior est conditio possidentis*. Hoc autem: *in obscuris minimum est sequendum*, pertinet ad regulam: *ex duobus malus &c.* Demum: *in obscuris respicimus id, quod verisimilius est, vel plerùmque fieri consuevit*, affine est regulæ: *in dubiis tutior pars est eligenda*. Hæc est doctrina Clarissimi P. Pauli de Conscient. dub. a. 4. §. 1. n. 8.

ARTICULUS II.

Ex hætenus dictis varia dubia moralia resolvuntur.

§. I.

Dubia de Lege, & Præcepto.

SUMMARIUM.

1. Dubius, an lex sit lata, vel promulgata? illa non tenetur. 2. Tenetur verò dubius, an sit aliquando recepta? Probabilitas sententia contrarie.
3. Lex etiam in dubio, an sit abrogata? obligat.
4. Quidnam dicendum in dubio requisita ætatis, ut lex, vel præceptum obliget, vel non obliget?
5. Quid in dubio sufficientis usus rationis?
6. 7. 8. Quid in dubio, an effluxerit, vel inceperit tempus finiendi, vel inchoandi jejunium?
9. Quid in dubio, an obligatio legis, aut præcepti sit gravis, vel levis?
10. Quid in dubio, an aliqua consuetudo habeat vim obligandi?
11. Quid in concursu præceptorum simul non implebilium? vel certi cum incerto?
12. Quid in dubio, an quis obligationi legis, vel præcepti satis fecerit?

COROLLARIUM I. Qui facta diligenti veritatis inquisitione dubitat, an lata, vel promulgata sit aliqua lex, vel impositum præceptum,

ceptum, vel consuetudo legitime introducta? non tenetur tali lege, consuetudine, vel præcepto. Th. Sanchez. 1. in *Decal. c. 10. n. 32.* Castropal. ubi supra *pu. 7. n. 1.* Bossius §. 39. *n. 1213.* Tambur. 1. in *Decal. cap. 3. §. 7.* verbis: *leges & præcepta.* Bardi *Discept. 6. c. 2. §. 1.* aliique communiter. Ratio est, tum, quia, dum dubitatur de existentia legis, præcepti, vel consuetudinis, libertas est in certa possessione, utpote omni ejusmodi dubio anterior: atqui in tali casu dubitatur de existentia legis, præcepti, vel consuetudinis; ergo. Tum, quia lex non obligat, nisi sufficienter promulgata, atque proposita (idem dic de consuetudine & præcepto) sed lex, de qua sic dubitatur, non est sufficienter promulgata; ergo. Tum, quia in simili dubio forum externum non iudicat, dubitantem obligari; ergo nec in iudicio fori interni est obligandus. Dum itaque dubitas, an in hac vigilia sit jejunium? an hic dies sit festivus? neque jejunare teneris tali die, neque audire sacrum. Addit Sanchez. *n. 33.* idem esse dicendum, quando constat quidem, legem vel præceptum existere, dubium tamen est, an hæc res comprehendatur sub illis: quia sic dubitare perinde est, ac dubitare, an detur lex, vel præceptum de illa re.

II. Corollarium II. Invincibiliter dubius, an lex sit aliquando usu recepta? probabilius tenetur ejusmodi lege. Sanchez *n. 35.* Castrop. *n. 3.* Bonac. *Disp. 1. de legibus. q. 1. pu. 4. n. 44.* Bardi §. 2. & alij. Ratio est: quia possessio, atque præsumptio non stant pro libertate, sed pro lege. nam onus probandi, legem non esse receptam, illi incumbit, qui hoc affirmat: ergo, dum id non probat, lex manet in possessione obligationis. Verum contrariam sententiam esse valde probabilem, tenet Castrop. *n. 4.* illam docet præterea Tambur. *loc. cit.* Diana *parte 4. tract. 3. resol. 14.* Azor, & Salas apud Sanchez. Consentit Sporer de *Conscient. dub. cap. 1. Sect. 4. §. 4. n. 3.* Ratio est: quia, dum est dubium, an lex sit

fit

fit usu recepta, dubitatur, an aliquando obligaverit, atque adeo, an fuerit aliquando vera lex? ut enim fit talis, & verè obliget, à subditis recipi debet. Hæc sententia, ut vides, fundatur in illa, quæ docet, valorem legum dependere ab acceptatione populi.

III. Corollarium III. Certus de lege lata, sed dubitans, an sit abrogata; vel an ratione cujusdam necessitatis, vel alterius circumstantiæ ab illa sit exemptus, tenetur tali lege. Sanchez *loc. cit.* n. 34. Castrop. n. 6. Bossius n. 1224. Tambur. n. 2. Ratio est: quia tunc lex, ejusque obligatio est in certa possessione: abrogatio verò, & exemptio ab illa est dubia. Unde melior est conditio legis, quàm libertatis, & alleganti abrogationem, vel exemptionem incumbit onus probandi, se esse exemptum, vel legem esse abrogatam. Quando itaque certus es, hoc die esse, aut hætenus fuisse jejunium; dubitas autem, an ab hac lege sis exceptus v. g. propter vexationem itineris; vel an lex sit modò abrogata? dubiumque non potes vincere, teneris jejunare. Idem sentiendum est in dubio, an in lege sit dispensatum? nam & hîc obligatio legis est certa, & in possessione. Sanchez. n. 35.

IV. Corollarium IV. Senex dubius, an compleverit annum ætatis sexagesimum? tenetur; econtrà adolescens dubius, an compleverit annum 21. non tenetur jejunare. Ratio est: quia in primo casu lex jejuniæ ante dubium subortum existens, & hætenus semper obligans est in possessione: in altero libertas adolescentis. Dubius quoque, an habeat requisitam ætatem ad suscipiendos SS. Ordines? ab his abstinere debet. Quia lex vetans illos suscipere ante præscriptos annos, est certa, & in possessione; dubia verò legitimæ ætatis expletio. Quæ proinde non præsumitur, sed probari debet. Sanchez *lib. 2. de Matrim. Disp. 41. n. 41.* Castrop. *pu. 8. n. 7.*

V. Corollarium V. Si completo septennio dubium oriatur,
 O
 an puer

an puer habeat sufficientem usum rationis, atque adeò legibus sit subiectus? judicandus est habere. Ratio est, quia in obscuris respicimus id, quod plerùmque fieri consuevit: præsumptio quoque nasci solet ex communiter contingentibus. Atqui communiter contingit, ut pueri completò septenniò sint doli capaces; ergo. Castrop. *Disp. 1. de Legibus pu. 24. §. 2. n. 3.* Atque ex eodem hoc fundamento docet ibi Joan. Sanchez, puerum, tametsi confiter, ante septennium habere usum rationis, non obligari legibus positivis. Nam leges positivæ respiciunt ea, quæ communiter contingunt: atqui puerum nondum septennem habere sufficientem usum rationis non communiter contingit. Quare dictæ leges non intendunt obligare ante illam ætatem, si cui fortè sufficiens usus rationis per accidens obtigerit. Obligatur tamen ejusmodi puer lege naturali, contra quam, si malitia suppleat ætatem, etiam ante septennium peccare potest, de quo non est dubium.

VI. Corollarium VI. Adhibita sufficienti diligentia dubitans, an elapsa sit dies Jovis, & sonuerit hora duodecima noctis? licitè pergit comedere carnes. Dubitans verò, an sonuerit duodecima in nocte Sabbathi? tenetur abstinere, donec reddatur certior. Laym. *lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 4. n. 36.* cum Th. Sanchez. *cit. disp. n. 40.* Ratio est: quia in priori casu libertas comedentis; in posteriori præceptum abstinendi à carnibus est in possessione. Quòd si plura sint horologia, poteris sequi, quodeunque libuerit: nisi fortè aliquod illorum communiter soleat sonare irregulariter, & errans ut plurimùm reputetur. Castrop. *pu. cit. num. 4.* Cardenas in *Crisi Theolog. tract. 3. de Leg. disp. 28. c. 5.* estque communis sententia. Ratio est: quia diversa horologia benè regulata se habent instar sententiarum probabilium, ex quibus quamlibet sequi licet in praxi. Hinc etiam, qui post auditam duodeci-

man

mām in uno horologio adhuc edit & bibit, poterit manè licitè, communicare, vel celebrare sacrum, dummodò constet, in alio horologio esse auditam post esum, vel potum completum. Diana cum utroque Sanchez, & alijs, quos refert ubi suprā *resol.* 19. Bonac. *de Restit. Diss.* 1. Q. 2. pu. 2. Sporer. *loc. cit. in Coroll.* 2. num. 2.

VII. Corollarium VII. Sacerdos dubitans, an ultra mediam noctem cœnando processerit, sequenti die probabiliùs celebrare non potest; uti nec alius communicare. Thom. Sanchez ubi suprā, aliique multi, quos refert Cardenas *cit. c. 6 n. 86.* Castrop. *n. 9.* qui ait, ita communiter sentire DD. Ratio est: tum, quia in tali dubio propter reverentiam Sacramenti tutior pars est eligenda. Tum, quia præceptum cum jejunio naturali celebrandi, vel communicandi est certum, adeoque in possessione; libertas autem celebraturi, vel communicaturi est dubia. tum, quia dubitans, an sit jejunus? Dubitat, an sit dignus sumptione S. Eucharistiæ? ergo, ne sumat indignus, probare debet, se esse jejunum: sicut volens suscipere SS. Ordines probare debet, se implēse legitimam ætatem. Atqui dubius, an sit jejunus? non probat, se esse jejunum; ergo.

VIII. Nihilominùs Laym. *loc. cit.* existimat, non improbabiler posse permitti Sacerdoti, ut in ejusmodi dubio celebret, & consequenter non sacerdoti, ut communicet ex sola quoque devotione, censētque omninò probabile Sporer ubi suprā. Immò Cardenas *n. 87.* hanc sententiam tenet ut probabiliorem. Ratio est: quia lex Ecclesiastica præcipiens, ut fideles S. Eucharistiam sumant jejuni, non videtur in dubio tam arctè velle constringere Conscientias: præsertim in dubio facti, quod aliunde non præsumitur, nec est aliquid ad Sacramenti substantiam pertinens. Accedit, quòd impedimentum dubium non possit tollere jus cer-

tum ad aliquid: sed impedimentum celebrandi, vel communicandi est dubium, jus verò utrumque faciendi est certum, idque dubitans ante superventum dubij certò possidet, & consequenter adhuc possidet durante dubio. Idem dicendum de eo, qui os eluit, aut quidpiam dentibus masticavit, & dubitat, an quid deglutiverit? seque in neutram partem potest resolvere, talis enim non tenetur abstinere à S. Communione.

IX. Corollarium VIII. Quando omnibus diligenter perpensis dubitas, an lex, vel præceptum obliget sub peccato mortali, vel veniali? judicare potes, obligare solùm sub veniali. Sanchez, lib. 6. in Decal. c. 4. n. 66. Tambur. ubi suprà n. 3. Bardi c. 2. §. 6. & alij. Ratio est: tum, quia in tali dubio lex non possidet obligationem sub mortali: ergo præponderat jus libertatis, ne nimis gravetur ab illius obligatione. Tum, quia leges, quæ rectè possunt intelligi de pæna majori & minori, in dubio intelligendæ sunt de minori per reg. in penis de reg. juris in 6. ergo etiam intelligendæ sunt de obligatione ad culpam minorem. Quando verò certum est, legem non obligare sub mortali, & solùm dubitatur, an obliget sub veniali, vel ad solam pænam? credendum est, obligare sub culpa veniali. Ratio est: quia lex suapte natura habet vim obligandi sub culpa, nisi constet aliunde, Legislatorem velle obligare ad solam pænam, Igitur in hoc dubio lex est in possessione obligationis sub veniali. Ita Sanchez cit.

X. Corollarium IX. Qui post omnes conjecturas seriò examinatas dubitat, an consuetudo introducta habeat vim obligationis, vel sit res meræ devotionis, & consilij? prudenter iudicare potest hoc ultimum. Bardi §. 7. cum alijs, quos refert. Ratio est: quia res odiosa, cujusmodi est obligatio, admitti non debet, quamdiù non constat, eam esse certam. Neque libertas ante exortum ejusmodi dubium constituta in certa possessione arctanda est

da est vinculo dubio. Cæterum conjecturas, ex quibus inferri debeat, consuetudinem aliquam esse inductam non ex sola devotione, sed cum vera obligatione, Bardi cit. ex P. Suarez vult esse sequentes: Prima est, si sit consuetudo longi temporis, circa rem gravem, & si insuper à majori populi parte observetur. Secunda, si viri prudentes & pii de illis, qui eam violant, non rectè sentiant. Tertia. Si superiores illius transgressiones non dissimulent, sed reprehendant, ac puniant. Quarta. si materia, circa quam est consuetudo, bono communi &c. Reipublicæ sit conducibilis. Addit quintam, si cedat in majus DEI obsequium, quàm oppositum.

XI. Corollarium X. In concursu duorum præceptorum, quando unum est certum, & alterum dubium, certum est observandum. Castropal *pu. 8. n. 5.* Tambur. *loc. cit. n. 4.* Ratio est: quia præceptum certum est in possessione, non verò dubium. Quapropter servus post debitam veritatis inquisitionem adhuc dubitans, an hodie sit dies festivus? tenetur domino facere opus servile: quia obligatio laborandi est certa, feriandi dubia. Quòd si occurrant duo præcepta, & ambo sint certa, simul tamen non possint impleri, implendum est, quod videtur magis obligare. Si hoc, attentis omnibus circumstantijs, non constet, neque se offerat ulla ratio, ob quam unum præceptum validiùs urgeat, quàm alterum, impleri potest honestè, quod magis lubet. Diana *part. 4. tract. 3. resol. 70.* ex Granada in *1. 2. controversia 2. tract. 12. disp. 6. n. 8.* Tambur. *loc. cit.*

XII. Qui certò scit, legem esse latam, vel præceptum impositum, dubitat verò, an ejus obligationi satisfecerit? tenetur satisfacere. Sanchez *1. Decal. c. 10. n. 12.* aliisque relatis Castrop. *pu. 7. n. 7.* Ratio est: quia lex, vel præceptum est in certa possessione obligationis: ergo est melioris conditionis, quàm libertas.

ergo impleri debet certa satisfactione, quia certa obligatio impleri non potest per satisfactionem dubiam. Et ideo inquisita sufficienter veritate adhuc dubitans, an recitaveris horas Canonicas? teneris recitare. Dubius, an persolveris pœnitentiam injunctam à Confessario? teneris persolvere.

§. II.

Dubia de Voto, Juramento, Promisso.

SUMMARIUM.

13. *Quidnam agendum in dubio emisi voti, juramenti, vel alterius cujuscunque promissi?* 14. *Quid in dubio circa sensum verborum, vel intentionem se obligandi?* 15. 16. 17. *Quid in dubio, an vovens, jurans, promittens habuerit sufficientem usum rationis?* 18. *Quid in dubio, an quis voverit, sive promiserit majus, vel minus?* 19. *Quid in dubio, ad quidnam tenearis vi verborum?* 20. *Quid in dubio, an materia voti sit licita?*

XIII. **C**OROLLARIUM I. Dubius, an votum, vel juramentum emisserit, vel aliquid promiserit? si post diligentem veritatis inquisitionem dubium etiamnum remaneat, nec voto, nec promisso, nec juramento tenetur. Sanchez. *lib. 1. Decal. c. 10. n. 36.* Bonac. *tract. de contract. disp. 1. quest. 2. pu. 2. §. incid. n. 3.* Castrop. ubi supra *pu. 9. n. 2.* Boss. *§. 45. n. 1589.* Tambur. *1. Decal. cap. 3. §. 7. verbo votum.* Bardi *discept. 6. c. 1. §. 1.* Ratio est: quia libertas est in possessione. Neque est æquum, ut quis ob debitum incertum obligetur ad certam solutionem. Accedit, quòd votum, juramentum, promissum sint quædam veluti leges, quas homo sibi imponit: atqui nulla lex dubia, & de qua non constat, esse latam, obligat: ut vidimus in *præc. a.* ergo nec votum, juramentum, vel promissum dubium. Hæc doctrina procedit etiam in casu, quo quis magis propendet, & inclinatur animò, quòd voverit, promiserit, juraverit, quam quòd non voverit &c. quamdiù

diu talis propensio intellectum relinquit intra limites dubij. Nam si opinetur se vovisse, jurasse, promississe, ita, ut de contrario nullum possit rationabilem assensum elicere, tenetur votô, promissô, vel juramentô. Ratio est jam toties dicta: quia tunc votum, promissum, vel juramentum sunt in possessione. Quod si de utraque parte habeat opiniones probabiles, potest amplecti, quam libuerit. Videatur Sanchez. *loc. cit.*

XIV. Corollarium II, Qui dubitat invincibilite: , an verba, quibus utebatur, dum vovebat, jurabat, promittebat, continent formam veri juramenti, voti, promissi, vel potius significant nudum propositum, vel simplicem assertionem? ad nihil tenetur. Castrop. *pn. 10. n. 2.* Tambur. *loc. cit. n. 5.* Boss. *n. 1593.* Ratio est: quia tunc dubium est, an votum, promissum, vel juramentum fuerit emissum? atqui in eo casu nemo illis tenetur, ut primum diximus. Quod si constet de sensu verborum, isque non sit ambiguus, sed certò denotet votum, juramentum, vel promissum, vel solum sit dubium, an illa proferens habuerit animum se obligandi? Talis tenetur votô, promissô, vel juramentô. Boniac. *loc. cit. n. 4.* Castrop. *n. 4.* Boss. *n. 1595.* Bardi §. 5. Ratio est: tum, quia possessio stat pro voto, juramento, vel promissô. Tum, quia verba sunt signa intentionis, & nemo præsumitur dicere, quod non habet in corde, donec probetur contrarium. Tum, quia probato factô præsumuntur adfuisse omnia ad illud requisita, ut docet Sanchez *lib. 1. de sponsal. disp. 9. n. 13.* apud Castrop. *loc. cit.* ergo, quando constat de voto, promissô juramento, præsumendum est, adfuisse requisitam intentionem, & animi voventis, jurantis, vel promittentis. Quare, qui certus est, quod puellæ promiserit matrimonium, voverit peregrinationem &c. Tenetur puellam ducere, & instituere peregrinationem. Verùm Tambur. ubi supra *n. 6.* existimat, non esse improbabile, te neutriquam

riquam in hoc casu obligari. Cùm enim intentio se obligandi sit de ratione voti, promissi, vel juramenti promissorij, de ea dubitans reverà dubitas de substantia voti, promissi, vel juramenti, quod idem est, ac dubitare, num voveris, promiseris, vel juraveris? Unde nulla hìc stat pro voto, promisso, vel juramento possessio, sed pro libertate. Citat nominatus Author pro hac sententia Caramuelem *lib. 3. Theolog. moral. n. 1338.* & Alphonsum de Leone apud ipsum.

XV. Corollarium III. Dubitans, an habuerit sufficientem rationis usum, dum vovit, vel juravit, eò quòd fuerit ætatis admodum teneræ, debet attendere, an votum, vel juramentum emisit expletò jam ætatis septenniò, vel nondum expletò? si jam expletò, idque illi constat; tenetur votò, & juramentò. Si nondum expletò, non tenetur. Sanchez 4. *in Decal. c. 1. n. 14 Castrop. pu. 11. n. 2.* Bardi §. 6. & alij. Ratio est: Quia completò septenniò pueri regulariter præsumuntur habere sufficientem usum rationis: non autem ante illam ætatem completam. Unde in priori casu præsumptio, & possessio stat pro voto & juramento: in posteriori pro libertate dubitantis. Quòd si omnibus pensatis sit incòmpertum, an tum fuerit completè septennis, nec ne? judicat Sanchez. *loc. cit.* eum teneri votò & juramentò. Ratio est: quia rarò, & vix unquam vota vel juramenta promissoria, ceu res maxime seriæ, fiunt ante septennium. Quare etiam in hoc dubio ex communitè contingentibus oritur præsumptio pro completo septennio, atque adeò pro valore voti, & juramenti. Nihilominus Castropal. *n. 4.* licèt hanc sententiam censeat esse probabiliorem, judicat, etiam oppositam, nempe, nullam hìc esse obligationem voti, vel alterius promissionis, esse probabilem. Ratio est: quia in hoc non constat de voto, aut juramento. Cùm dubitetur de essentiali constitutivo utriusque, ergo libertas dubitantis manet in possessione.

essione. Existimat hanc opinionem alijs authoribus relatis probabilem etiam Diana de *Consc. dub. resol.* 11. & tenent complures, quos refert Bossius *n.* 1606.

XVI, Corollarium IV. Qui dubitat, omnibus diligenter expensis, an votum, vel aliud promissum fecerit in amentia, vel cum esset sui compos, & sanæ mentis, aliquando tenetur, aliquando non tenetur votò, vel aliâ quacunque promissione. Tenetur, quando diligenter inquisita veritate non constat, voventem, seu promittentem amentiam fuisse correptum, antequam votum, vel promissum emitteret. Sanchez *lib. 4. Decal. cap. 1. n.* 15. & DD. communiter apud Bossium *n.* 1612. Ratio est, quia qualitas, quæ naturaliter inest, semper inesse præsumitur, nisi probetur contrarium. Sed sanitas mentis est hujusmodi qualitas: nam natura generat homines sanæ mentis; ergo præsumitur inesse. Non autem tenetur, quando certum est, voventem ante votum, vel promissionem editam fuisse in amentia, & dubitatur, an tempore, quo vovit, vel promisit, habuerit lucida intervalla? Ratio est, quia dementia suapte natura est morbus perpetuus, & ideò existens de præfenti præsumitur duratura omni tempore. Lucida verò intervalla, quia sunt per accidens, non præsumuntur, nisi probentur. Boss. *cit.* Quòd si constaret, votum, vel promissum fuisse factum tempore lucidi intervalli, planè obligaret.

XVII. Corollarium V. Quòd si dubites, an voveris, promiseris, juraveris in somno, ebrietate, vel phrenesi? votum, promissum, juramentum præsumuntur valida, teque obligant. Sanchez. Boss. *cit.* Ratio est: tum, quia similes actus rarissimè fiunt tempore somni, ebrietatis, vel phrenesis; sed dum homo est sui compos. Unde ex communiter contingentibus præsumuntur in dubio fuisse facti cum sana mente. Tum, quia somnus, ebrietas, & phrenesis durant brevi tempore. Hinc non præsumun-

P

tur,

tur, ita permanere, sicut amentia, ut actus censeatur gestus illis durantibus. Tum, quia qualitas naturalis, ut est sufficiens usus rationis, in dubio præsumitur, donec probetur contrarium. Si verò certus sis, te, quando vovisti, promissisti, jurasti, fuisse ebrium, phreneticum, vel somno oppressum, & dubites solum, an fueris plenè vel semiebrius? item, plenè, vel semisopitus? sive in tali phrenesi, quæ sufficiat ad auferendum usum rationis ad mortale peccatum sufficientem? ad nihil obligaris. Ratio est: quia, dum constat de somno, ebrietate, vel phrenesi, quæ sunt apra nata ad usum rationis auferendum, hic præsumitur ablatum, & possessio stat pro libertate. Confirmat hoc Castrop. *p. 11, n. 7.* ex P. Suarez, Is, cui in somno accidit pollutio, & postea dubitat, an tum habuerit perfectum usum rationis? non condemnatur peccati mortalis ob defectum perfectæ libertatis: ergo ob eundem defectum non est præsumendus validè vovisse, jurasse, promississe, qui certus est, se id fecisse in somno. Idem dic de ebrietate & phrenesi. Cæterum, quando quis vovit, vel alio modo promissit in subita passione, puta, iracundiâ, vel alia perturbatione animi, & deinde dubitat, an fuerit rationis sufficienter compos, ac liber? res paulò videtur difficilior. Nam rarò & vix unquam ira, vel alia passio quantumcunque vehemens usum rationis ita tollit, ut non sufficiat ad benè vel malè operandum. Cùm aliàs occidens quempiam ex impetu iræ excusaretur à peccato mortali, quod tamen regulariter non contingit. Nihilominus ex hypothese, quòd vovens, aut promittens re probè examinata adhuc verè dubitaret, an ejusmodi passio sufficientem libertatem sibi reliquerit? is nec voto, nec alia promissione teneretur. Castrop. *loc. cit. n. 10.* & apud eum Suarez de voto *lib. 4. c. 6. n. 10.* Tambur. ubi supra *n. 21*, Ratio est: quia esset dubium de substantia voti, vel promissionis, libertas autè staret in possessione.

XVIII. Corollarium VI. Siquis immemor verborum, quibus est usus, dum vovit, vel aliter promisit, adhibita morali diligentia dubitet, an voverit, vel promiserit majus vel minus? solùm tenetur ad id, quod est minus. Sanchez. *lib. 4. Decal. c. 13. n. 17.* Boss plurimos referens *n. 1666*, ita dubius invincibiliter, an voveris ingredi religionem aliquam, indeterminate & in genere, vel an aliquam determinatam? solùm teneris ingredi hanc determinatam, ita, ut si in istam non admittaris, à voti obligatione sis penitus liber. Item in dubio, an voveris ingredi religionem strictiorem, vel an minus strictam? teneris solùm ad minus strictam. Similiter, quando dubitas, an voveris solùm ingressum religionis, vel etiam emissionem professionis? Teneris solùm ingredi, potesque rursus egredi ante professionem ex Ordine. Pariter, si certus sis, te vovisse castitatem, dubitas autem, an omnimodam, vel conjugalem, an temporalem, vel perpetuam? an absolute vel sub conditione assumpti status religiosi? Potes eligere id, quod minus est. Et ideo in primo casu satisfacis voto, si serves castitatem conjugalem. in secundo, si temporalem. in tertio, si serves assumpto statu religioso. Vide Bonac. *disp. 1. de contract. q. 2. pu. 2. § incid. n. 5.* Dianam de *Consc. dub. resol. 36.* Tambur. *n. 6. q. 13. & seqq.* Bardi §. 6. Iterum in dubio, an voveris dare centum, vel ducentos aureos? an vinum optimum, vel mediocre? an recitare integrum Rosarium, vel solùm tres decades? poteris pati modo eligere id, quod minus est. Ratio horum omnium, & plurium similium est: quia certa possessio stat pro libertate, quæ a dubio invincibili coarctari non debet. Adde, quòd in obscuris, ut habet reg. Juris, minimum sit sequendum.

XIX. Corollarium VII. Memor autem verborum, quibus usus est, dum vovit, & nihilominus dubitans ad quidnam teneatur?

se debet resolvere juxta sensum, usumque verborum, in quo communiter accipiuntur. Hinc si vovisti Ecclesiae calicem, non satisfacis dando ligneum, vel aheneum, sed dare teneris aureum, vel argenteum, saltem secundum superiorem cuppam. Ratio est: quia nomine sacri calicis intelligitur is, qui est aptus ad celebrandum sacrificium missae. Atqui talis est aureus, vel argenteus, vel dicto modo semiargenteus, non vero ligneus, aut aheneus, [ergo. *Diana resol.* 48. *Boss.* n. 1667. *Tambur.* n. 18. & alij. Similiter si vovens castitatem dixisti absolute: *voveo*, vel *promitto castitatem*, teneris in dubio, an intellexeris perpetuam, vel temporariam? servare perpetuam. Ita Sanchez. n. 16. Bardi §. 9. Ratio est: quia illa verba intelligi solent de perpetuitate. Quare in dubio eorum sensus est in possessione.

XX. Corollarium VIII. In dubio, an materia voti, quod quis edidit, sit licita & honesta, necne? diligenter expendenda est res ipsa, vel peritiores consulendi. Quod si his praestitis, dubium adhuc remaneat, volunt Svarez, Merolla, & alij apud Francisc. Bardi §. 10. votum neque impleri posse, neque omitti, sed petendam esse dispensationem. Ratio est: quia vovens alioquin exponit se periculo peccandi. Cum enim constet, votum existere, pro illo stat possessio, & consequenter non potest licite intermitteri. Rursus cum non constet de honestate materiae, votum exsequens est in periculo persolvendi rem Deo ingrati. Ut igitur securè procedatur, petenda est dispensatio. Sed quid agendum, quando vovens versatur in talibus circumstantiis, ut votum vel exequi, vel omittere debeat eo tempore, quo urget ejus obligatio, & neque possit rationes pro utraque parte satis expendere, neque petere ab altero Consilium, neque à superiore dispensationem? In hoc eventu Bardi existimat votum esse omittendum, ne illud exsequendo incurratur periculum exereendi actionem Deo ingrati. Neque

Neque dicas, etiam omittendo votum incurri periculum peccandi contra obligationem voti. Nam votum, inquit, in talibus circumstantiis non videtur obligare: quia materia dubia quoad honestatem nequit esse materia voti. Confirm. Dubium de honestate materiae est formaliter dubium de substantia voti (idem die de juramento, aut alia promissione) quia honestas materiae essentialiter requiritur ad illud. Sed in dubio invincibili de substantia voti nulla est ejus obligatio, prout jam saepius dictum est: ergo nec in dubio invincibili de honestate materiae. Videatur Castrop. pu. 12. n. 2, Tambur. n. 22.

§. III.

Dubia circa materiam Obedientiae.

SUMMARIUM.

21. *Communis sententia obligat subditum ad obediendum in dubio, an res praecepta sit licita?* 22. *Quadam objectiones.* 23. *Soluntur.* 24. 25. 26. 27. *Limitationes communis sententiae.* 28. *An pertineat ad subditum inquirere, num superior recte praecipiat?* 29. *Valentinarius tenetur parere superiori prohibenti jejunium, vel recitationem breviarii.* 30. *Quid agendum militi in dubio, an bellum sit justum?*

XXI. **C**OROLLARIUM I. Subditus dubitans, an res, quam praecipit superior, sit licita, necne? in tali dubio, quando id adhibita morali diligentia vincere non potest, tenetur obedire. Sanchez. lib. 6. in Decal. cap. 3. n. 3. ubi quam plurimos refert. Castrop. pu. 13. n. 3. estque communis sententia contra Adrianum, & Gabriel. Vasquez. Ratio est: quia certa praesumptio Juris, adeoque possessio praecipienda stat pro superiore, qua spoliari ob dubium subditi non debet. Itaque licet superior subdito videatur praecipere quid legi Divinae adversum, non eximitur ab ob-

ligatione parendi, donec probaverit, se esse exemptum: sed quamdiu perseverat dubium de honestate rei præceptæ, tamdiu subditus non probat, se esse exemptum: quia superior habet jus præcipiendi non solum, quæ sunt reipsa licita, sed etiam illa, quæ non constat esse illicita, quæque illi prudenter apparent licita. Atque eo ipso, quod superior rem quampiam præcipiat, præsumendum est, eam prudenter ipsi apparere licitam, præcipientemque certo iudicare, se rectè præcipere. Non autem est æquum, ut certo superioris iudicio prævaleat dubium subditi.

XXII. Obijcies primo. Superior non possidet jus præcipiendi ea, in quibus est periculum peccati: sed in ijs, de quibus dubitat subditus, an sint licita? est periculum peccati; ergo superior non possidet jus ista præcipiendi. ergo subditus non obediendo superiori non aufert jus præcipiendi: quippe, quod nunquam habuit. Secundo. Subditus invincibiliter dubius, an præceptum sit impositum? illo non tenetur, ut constat ex dictis: sed dubius, an res præcepta sit licita, vel illicita? est dubius, an præceptum sit impositum? quia dubitat de aliquo, quod ad essentiam præcepti est necessarium: sicut dictum est de voto in §. *prac.* ergo dubius, an res præcepta sit licita, vel illicita? non tenetur præcepto. Tertio. Agere illud, de quo non magis constat, sitne licitum, an illicitum? est intrinsecè malum: sed obedire in tali dubio est ita agere; ergo in illo obedire est intrinsecè malum, ergo non potest fieri licitum propter præceptum superioris. Quarto. Quando exigitur aliquid, de quo dubito, an sit debitum? ad illud non tenor, donec constet, esse debitum, & urgenti debitum incumbit onus illud probandi: atqui in casu nostro superior à subdito quid simile exigit; quia exigit, ut sibi obediatur in re, de qua dubitatur, an sit debita ex obedientia: ergo. Quinto. In dubio, an materia voti, vel juramenti sit honesta, necne? nulla est obligatio voti vel

vel juramenti, sicut concessum est in *prac.* §. ergo etiam in dubio de honestate rei præceptæ nulla est obligatio præcepti, & Obedientiæ,

XXIII. Respondeo ad primum distinguendo mai. Superior non possidet jus præcipiendi ea, in quibus est periculum peccati, nisi ipsi prudenter videantur carere periculo peccati, conc. si sic videantur, neg. mai. dist. mi. sed in ijs &c. Est periculum peccati, ita tamen, ut superiori prudenter videantur carere hoc periculo, conc. ut non ita videantur, neg. vel: est periculum peccati in iudicio subditi, conc. in iudicio superioris, ex quo metienda est honestas præcepti & obligationis, neg. mi. &c. Ad secundum conc. mai. neg. mi. cum sua probatione. Habet enim sufficiens fundamentum iudicandi, rem præceptam esse honestam, iudicium videlicet præcipientis. Hoc siquidem, non verò proprii capitis placitum debet esse mensura honestatis in materia obedientiæ. Ad tertium dist. mai. agere illud, de quo non magis constat &c. tam in iudicio practico, quàm iudicio speculativo, est intrinsecè malum conc. solum in iudicio speculativo, neg. mai. dist. mi. est agere id, de quo non magis constat &c. in iudicio speculativo conc. in iudicio practico neg. mi. &c. cum enim iudicium superioris sit efficax, atque sufficiens motivum, ut subditus existimet, in eiusmodi dubio esse licitum hîc & nunc obedire, fit, ut præceptum superioris reddat per accidens licitum, quod re ipsa est fortè illicitum, & quidquid de ejus inhonestate obversatur intellectui, totum ex parte iudicij speculativi se teneat. Ad quartum dist. mai. quando ille, qui exigat, non est in possessione exigendi id ipsum, de quo dubitatur, an sit debitum, conc. si sit in tali possessione neg. mai. atqui superior est in certa possessione tum suæ superioritatis, tum meæ subjectionis, jurisque exigendi, ut obediam in re, quam prudenter iudicat esse licitam, esto, apud me oriatur dubium, an
fit

sit licita, ac debita ex virtute obedientiæ? Ad quintum transmissio Ant. (neque enim sic absolute concessum est *loc. cit.*) neg. conseq. disparitas est: quia subditus in ejusmodi dubio habet securissimam regulam formandi Conscientiam certam de honestate obedientiæ judicium videlicet, & voluntatem superioris, cujus est gubernare subditum in rebus dubijs. Atqui nil tale se offert dubitanti de honestate rei. votô, vel juramentô promissæ in casu, quo concessum est Ant. præsentis objectionis; sed sibi relinquitur: ergo &c.

XXIV. Limitatur tamen nostra, & communis sententia, ut subditus non teneatur obedire primo, quando ipsi constat, superiorem quoque præcipientem dubitare, an res à se præcepta sit licita? neque debitam ad vincendum id dubium adhibuisse diligentiam. Sanchez ubi supra n. 21. Castrop. n. 13. Ratio est: quia hîc superiori non favet possessio præcipiendi; quippe ad ea se solum extendens, quæ ipse prudenter credit esse licita. Atqui in casu nostro non potest prudenter credere, rem, quam præcipit, esse licitam, ergo. Unde subditus ita præcipienti non solum non tenetur, sed neque potest honestè obedire, quia prudentis non est conformare se præcepto, quod manifestè videt esse temerarium & periculosum. Quòd si superior conatus sufficienti diligentia vincere hujusmodi dubium quid tale præcipiat, de quo subditus dubitat, an sit licitum? tenetur obedire. Ratio est: quia ejusmodi dubium, cum sit invincibile, non aufert superiori possessionem, & jus eam rem præcipiendi. Sicut proinde post contractum bona fide matrimonium in dubio de ejus valore, quod facta morali diligentia vinci non potest, unus conjunx licitè petit, alterque tenetur reddere debitum, ita in posito casu superior licitè imperat, & subditus licitè paret; immò tenetur parere. Castrop. n. 11.

XXV. Non

XXV. Non tenetur subditus obedire secundo, quando versatur in dubio facti, sive alicujus delicti, cui annexa est irregularitas, in quo sequi tenetur tutiorem partem. Ita in dubio, an commiseris homicidium? quando superior non potens in hac irregularitate dispensare præciperet, ut celebrares, non posses celebrare. Ratio est: quia in tali dubio sequi teneris tutiorem partem, teque gerere tanquam irregularem propter præceptum Ecclesiæ, quod est in certa possessione, & in quo tuus prælatus dispensare non potest. Quare sicut ante præceptum peccasses, si in animum induxisses celebrare, ita & post præceptum peccares. Sayrus in *clavi lib. 1. c. 13. n. 38.* Vera est autem præfens doctrina, quoties in dubio facti circa censuras aliquis tenetur se reputare censurâ ligatum. Tunc enim constat evidenter, rem præceptam esse illicitam. Sanchez. *n. 22.*

XXVI. Non tenetur obedire tertio, quando res præcepta est insuper tam ardua atque difficilis, ut subditus merito dubitet, an illam superior ex hoc capite possit injungere, sitque intra limites potestatis illius? Cujusmodi essent v. g. longum iter, diuturna abstinencia, cruenta flagellatio. In his, & similibus non tenetur obedire, nisi re maturè discussâ constiterit, superiorem ea jubendo non excedere limites suæ potestatis. Ratio est: tum, quia non videtur æquum, ut quis onus extra modum grave certò subire teneatur, de quo est dubium, an possit imponi? *jugum enim Christi suave est, & onus ejus leve.* tale autem non esse videretur, si vellet, esse obediendum superiori tam austeræ præcipienti, etiam dum est incertum, an possit præcipere? tum, quia tanta, eaque certa rei præceptæ difficultas sumpta cum dubio de potestate præcipiendi præponderat possessioni (siqua hîc est) superioris, & favet potius libertati subditi. Sayrus *n. 40.* Sanchez. *n. 23.* Castrop. *n. 18.* Accedit, quòd subditus, dum agitur de propria

Q

pelle,

pelle, habeat notitiam certam & experimentalem, quodnam opus excedat, vel non excedat virium suarum facultatem, quod non ita nôsse solet superior. Unde prudenter utitur hac sua notitia, eamque in dubio prædicto licitè præfert iudicio superioris.

XXVII. Non tenetur, nec potest obedire quarto, quando superior aliquid præcipit, ex quo grave timetur damnum personæ tertix v. g. in honore, famâ, corpore, divitijs &c. veluti posset contingere, si prælatus religiosum juberet revelare privatam, & enorme crimen sui Confratris, aut si iudex inquirens in occultum delictum, rei que publicæ non perniciosum à testibus exigeret, ut manifestarent veritatem. Ratio est: tum quia inter duo mala minus est eligendum. Atqui minus malum est semel non obedire superiori in dubio, an justè præcipiat? quàm obedire in grave præjudicium tertij. tum, quia tertius est in certa possessione bonorum, famæ, honoris, corporis &c. Habet insuper certum jus, ne lædatur in illis absque manifesto titulo: ergo non est æquum ut per tuam obedientiam, de qua dubitas, an sit licita? in ejusmodi jure, & possessione turbetur, evidentique periculo perpetuæ infamiæ, vel alterius damni exponatur. Et hæc doctrina vel maximè vera est, quando persona, de cujus crimine interrogatur, est magnæ autoritatis, multumque reipublicæ utilis. Vide Sayrum *loc. cit. n. 41*. Quòd si obedientia subditi solum cedat in damnum proprium ipsius, potest in tali casu obedire, non tamen tenetur. Ratio est: quia potest jure suo cedere, quamvis non teneatur. Castrop *n. 16*.

XXVIII. Corollarium II. Quando superior non est prædictus eâ scientiâ, autoritate, morumque probitate, ut ipsius iudicium subdito honestatem præcepti, de qua ob graves rationes prudenter dubitat, possit efficere saltem probabilem, tenetur, dum commodè potest, uti Consilio doctorum hominum, seque

sequē adhibita morali diligentia de præcepti æquitate facere certiorē. Sylvester verbo *bellum* 1. q. 9. *conclus.* 3. & verbo *obedientia*. q. 2. Castrop. n. 10. Ratio est: tum, quia obligatio inquirendi veritatem in dubio, an operatio quæpiam sit licita? est omnibus naturaliter insita, ut sic operetur prudenter. Tum, quia in dubio, an præceptum divinum adversetur alteri præcepto naturali? tenemur studiosè inquirere, quodnam illorum sit exsequendum? ergo idem præstare debemus in dubio, an præceptum superioris sit honestum, vel contrarium alteri præcepto Divino? cùm præceptum superioris non possit esse efficacius præcepto Divino. Confirm. Subditus non est magis obligatus ad parendū superiori, quàm conjux conjugi ad reddendum debitum: atqui conjux dubius de valore matrimonii tenetur, antequàm reddat debitū, inquirere rei veritatem: ergo similiter subditus dubius de honestate præcepti tenetur, antequàm obediat, investigare, an superior rectè præcipiat? Sententia contraria, quam veriorē existimat Sanchez *loc. cit.* n. 19. est etiam probabilis. Ratio potissima hæc esse videtur: quia, ut docet S. Thom. q. 17. *de Verit.* a. 5. *ad* 4. Subditi non est examinare superioris præcepta, sed exequi, quamdiū non constat, rem præceptam esse illicitam. Adde, quòd hujusmodi examen, & inquisitio, num superior rectè præcipiat? cæcæ, ac simplicis obedientiæ perfectioni, quæ priscis Patribus tantopere placuit, multum adversetur.

XXIX. Corollarium III. Quando valetudinarius, aut alio impedimento laborans dubitat, an teneatur jejunare, abstinere à carnibus, recitare horas Canonicas? & sic de similibus, tenetur obedire Prælato præcipienti, ut non jejuset, ut non abstineat à carnibus, ut non persolvat horas. Ratio ex dictis est: quia subditus hîc solùm versatur in dubio, an id, quod præcipitur, sit licitum? atqui in hoc dubio tenetur obedire, dum aliud nihil obstat;

Q 2

ergo.

ergo. Neque periculum est violandi illa præcepta Ecclesiæ. quia præceptum Prælati in talibus dubijs habetur pro interpretatione legum, qua interpretatur, subditum dictis præceptis non obligari. Sanchez. *cit. n. 10.* Castrop. *n. 5.*

XXX. Corollarium IV. Miles principi, vel reipublicæ subditus in dubio, an bellum, ad quod vocatur, sit justum? merito pareret, ac militat. Laym. *lib. 2. tract. 3. c. 12. n. 8.* cum communi. Ratio est: quia princeps, vel respublica est in possessione præcipiendi, & subditus in obligatione parendi, quamdiu non constat de iniquitate præcepti. Neque ad militem pertinet nôsse, vel examinare causas belli; sed potius præsumere, principem, seu rempublicam illud non temerè & absque maturo consilio, justaque sententiâ decrevisse. De milite conductio, qui postea jubetur inire bellum, de cujus justitia dubitat, idem dicendum est. Ob eandem rationem carnifex mercede conductus licitè exequitur latam à judice sententiam, tametsi de ejus justitia dubitet. Nam ad ipsum non pertinet hanc rem discutere. Laym. *loc. cit.* Hæc tamen dicta velim, si rationes dubitandi non sint admodum graves. Nam quando adsunt indicia valde probabilia, rumoresque de iniquitate belli, ita ut subdito ob graves atque urgentes rationes dubitandi præceptum & judicium principis, vel reipublicæ non videatur sufficere ad formandam rectam Conscientiam, tenebitur morali diligentia juxta suum captum belli æquitatem inquirere. Bonac. *disp. 2. de restit. q. ult. sect. 1. pu. ult. §. 2. n. 10.* Castrop. *pu. 14. n. 2.* Rationes peti debent ex dictis in *n. 27. & 28.* quæ in bello, re longè gravissima, vel maximè militant. Hæc autem doctrina præcipuè vera est de militibus, qui non sunt subditi. Hos quippe obediendi necessitas in tali dubio nequaquam excusat. Debent itaque, ut licitè dent nomem, inquirere de justitia belli, quod gesturus est princeps, cui volunt militare, du-
biumque

biúmque speculativum de illa ex alijs principijs practicè deponere. quia aliàs temerè se conijciunt in periculum gravissimas injurias, ac damna inferendi illis, qui bellò petuntur. Videantur *citt.*

§. IV.

Dubia Miscellanea.

SUMMARIUM.

31. Quomodo procedendum in dubio legitimitatis? 32. Quomodo in dubio irregularitatis? 33. An dubius de gravi, vel extrema necessitate parentum possit ingredi Religionem? 34. An dubius de fructu correctionis teneatur proximum corrigere? 35. 36. Quid agendum Religioso Capitulari in dubio, an Novitius sit dignus suffragio ad professionem? 37. Quid in dubio casus reservati, vel jurisdictionis?

XXXI. **C**orollarium I. In dubio, an quis sit filius legitimus, vel non? habendus est pro legitimo. Sayr. ubi suprà n. 19. Castrop. pu. 5. n. 3. & seqq. Tambur. t. in Dec. c. 3. §. 7. verbo: legitimus cum communi. Ratio est: quia ejusmodi homo est in possessione sui honoris, donec probetur contrarium. Et hinc cum alijs legitimis potest paternam hæreditatem percipere. Quòd si verò peteret, atque prætenderet hæreditatem à cæteris jam aditam, suam legitimitatem, ceu fundamentum suæ intentionis, probare deberet. Ratio est: quia alij fratres essent in certa possessione, ipsèque non reus, sed actor. In dubijs autem reo potius favendum est, quàm actori. vide *citt.* De expositis infantibus non ita consentiunt DD. nam una sententia, quam etiam amplectitur Clariff. P. Paulus Mezger de Consc. dub. a. 4. §. 2. n. 14. tenet, hos esse habendos pro illegitimis, atque adeò non posse citra dispensationem ad ordines promoveri. Ratio est: quia filij legitimi non ita solent ex poni, sed plerúmque illegitimi. Quare ex communiter contingentibus oritur præsumptio illegimitatis

etis illorum. Altera sententia, quam tuentur Bardi. c. 7. §. 11. Tambur. *loc. cit.* aliique gravissimi Doctores, judicat, expositos esse habendos pro legitimis. Ratio potissimum est: quia esse illegitimum est quædam infamia facti, eaque non levis non modò in prolem, sed etiam in parentes redundans. Infamia autem, cum præsupponat delictum, non præsumitur. Immodò potius in dubio præsumi debet, quod honestius est, sicut declarat Bald. apud Castrop. n. 1. Et hæc præsumptio censenda est efficacior, quàm illa, quæ contra expositos sumitur ex communiter contingentibus. Existimo, hanc sententiam esse probabiliorem.

XXXII. Corollarium II. Quando quis dubitat sive dubio juris, an sit irregularis (idest, an in aliquo casu, quem incurrit, lege quappiam decreta sit irregularitas) sive dubio facti (id est, an commiserit ejusmodi delictum, contra quod constet, statutam esse irregularitatem?) non est judicandus irregularis, præterquàm in dubio voluntariè & injustè perpetrati homicidij. Sanchez. 1. *in Decal. c. 5. n. 39.* Tambur. *loc. cit.* verbo; *cenfurae.* & alij. Ratio primæ partis est: quia nemo censendus est obligari ad pænam legis non sufficienter promulgatæ. Atqui in dubio juris & legis lex non est sufficienter promulgata; ergo. Ratio secundæ & tertix partis est: quia nemo censendus est irregularis, præterquàm in casibus à jure expressis. Atqui, ut quis in dubio facti censendus sit irregularis, de solo homicidio expressum est; ergo in hoc solo, & non in alijs casibus dubijs quis est censendus irregularis. Cum enim irregularitas sit odiosa, non debet extendi ulterius, quàm jura expressè loquuntur. Vide Laym. *loc. cit.*

XXXIII. Corollarium III. Filius, qui certus est, suos parentes versari in extrema, vel etiam gravi necessitate, non potest ingredi Religionem. Ratio est: quia tenetur parentibus ex certa lege pietatis succurrere. Quòd si dubitet, an sit tanta paren-

tum

tum necessitas? nec possit adhibita sufficienti diligentia dubium vincere, potest, si lubet, ingredi Religionem. Sanchez. *lib. 4. in Decal. c. 20. n. 6.* Tambur. *loc. cit.* verbis: *flij obligatio erga parentes.* Boss. §. 47. n. 1738. Ratio est: quia ejus libertas est certa, & in possessione, dubia verò obligatio succurrendi parentibus. Cæterum si talis vovisset ingressum Religionis, etiam teneretur in ejusmodi dubio ingredi Religionem. Ratio est: quia voti obligatio esset certa, & in possessione, exemptio ab illa incerta.

XXXIV. Corollarium IV. Qui videt, vel audit suum proximum graviter peccantem, v. g. graviter detrahentem, & dubitat invincibiliter, an, si eum corrigit, quidpiam sit profecturus? non teneretur corrigere. Ratio est: quia ut lex charitatis obliget ad correctionem proximi, debet adesse inter alias conditiones probabilis spes emendationis: nam ista est finis fraternæ correctionis. Atqui ubi desperatur consecutio finis, imprudenter adhibenter media. Quare qui dubitat de fructu correctionis, dubitat de ipsa obligatione corrigendi, adeoque manet in possessione suæ libertatis. Cæterum conditiones, quibus positus graviter obligat præceptum fraternæ correctionis, sunt sequentes. Prima est: ut peccatum proximi sit mortale, vel etiam graviter periculosum. Secunda, ut de hoc sis moraliter certus. Procurare tamen inquirendò non teneris certitudinem, nisi fortè sis Superior. Tertia est, ut nemo alius adsit æquè, vel magis idoneus, ac tu, qui correcturus existimeretur. Quarta, ut affulgeat probabilis spes, quòd correctio sit profutura, sicut jam diximus. Quinta, ut locus, tempus, & occasio ad corrigendum sint opportuna. Sexta, ut tibi, vel proximo, quem vis corripere, inde non magnum, vel majus malum immineat. Quòd si vel unica ex his conditionibus deficiat, præceptum fraternæ correctionis non obligat. *Lege Bonac. Disp. 3. Q. 4. de Charit. pu. 7. Laym. lib. 2. Walt. 3. c. 7. n. 2.*

XXXV.

XXXV. Corollarium V. Dubitas, omnibus diligenter penſatis, an Novitius tui Monasterij fit dignus, ut expleto jam novitiatu admittatur ad professionem, atque adeò, an possis pro eo ferre suffragium, vel non? Censeo, te non posse ferre suffragium, quo similem Novitium positivè reprobas, ne admittatur ad Professionem. *Bardic. 9. §. 38.* Tambur. ubi suprà verbo: *Novitius*. Ratio est: quia tale suffragium continet mendacium graviter perniciosum Novitio: ergo id ferre non potes. conseq. patet. Ant. prob. Supponitur, te non habere in mente hoc judicium: *Hic Novitius est indignus, ut emittat professionem.* Quia solùm dubitas de ejus habilitate, ac merito. Ergo dum hoc judicium rogatus sententiam à superiore pronuntias, contra mentem pronuntias. Atqui dum fers suffragium Novitij positivè reprobativum, in effectu, & re ipsa pronuntias illud judicium. Quid enim est prolatò hujusmodi suffragiò reprobare Novitium, quàm aperte judicare, vel testificari, in ipso reperiri defectum, vel impedimentum, ratione cujus sit inidoneus, vel indignus? ergò tale suffragium continet mendacium, & quidem graviter perniciosum Novitio, gravisque damni, quantum in se est, illativum. Confirm. Graviter peccat, qui hominem sine justa causa retrahit vel ab ingressu vel à professione Religionis: ergo etiam graviter, immò graviùs peccat, qui absque justa causa Novitium per suam sententiam à professione rejicit: quia illum non solùm retrahit à consecutione tanti boni, sed etiam, quantum in se est, positivè repellit.

XXXVI. Contrarium sentit Caramuel in *nostram S. Regulam c. 60. n. 470. Conclus. 18.* idque probat hęc ratione. Major est obligatio Religiosi, cujus est ferre suffragium in Capitulo, erga suam Religionem, quàm erga similem Novitium. Ergo bonum suæ Religionis præferre tenetur bono Novitij: sed quando
Novi-

Novitium in prædicto dubio non reprobatur suo suffragio, huic obligationi non satisfacit: quia totam communitatem Religiosam relinquit in periculo retinendi personam inhabilem, & Religioni gravem. Ergo in eo dubio Novitium tenetur reprobare. Addi potest ex Thom. Sanchez, quem refert Sporer *tract. 5. sect. 4. n. 138.* Novitius citra grave peccatum ex Religione egredi potest, etiam, dum non habet justam causam egrediendi: ergo similiter Religiosi suffragatores Novitium per sua vota possunt ex Religione dimittere citra grave peccatum, esto, non habeant justam causam id faciendi. Ant. est certum. consequ. prob. quia Religio non est magis obligata ad retinendum Novitium, quam Novitius ad permanendum in Religione. Est enim utrimque par libertas. & ideo instituitur Novitatus, ut pars utraque probet, & probetur. Respond. ad primum dist. Ant. major est obligatio erga Religionem, quam erga illum Novitium cæteris paribus, & quando res est omnino integra, conc. si cætera non sint paria, neg. atqui in casu nostro res ita se habet: Novitius namque hoc ipso, quod fuerit admittus in Novitium, eumque peregerit, jus acquisivit, ut promoveatur ad professionem, si eam velit emittere, vel nisi inveniatur in ipso defectus, qui hanc promotionem impediatur. Eiusmodi verò defectum probare incumbit Religioni. quem si non probaverit, non poterit absque injustitia Novitium à professione repellere, sed ad summum illius faciendæ tempus differre, donec professari habitas melius innotescat. Ad alterum conc. Ant. neg. consequ. cum sua probat, quia Novitius, ut diximus, acquisivit jus permanendi & professionem faciendi in Religione, quo spoliari non potest propter exceptiones dubias de sua inhabilitate. Unde Religio ad ipsum retinendum est obligata. Novitius tamen non est obligatus, ut permaneat: quia Religioni nullum competit ius ad eum retinendum. Atque hinc vides conditionem

R

liber

libertatis non esse utrimque parem. Aliud dicendum est, dum agitur de sæculari ad Novitiatum admittendo, & est dubium, siue dignus, ut recipiatur, an non? talis Candidatus non est admittendus. Ratio est: quia hic habet nullum jus, ut admittatur, habet autem Religio jus, ut neminem recipiat in Novitiatum, qui non sit positivè dignus, ut recipiatur. Atqui talis non est positivè dignus, et ideo, non debeat judicari indignus, donec probetur. Tambur. Bardi *citt.*

XXXVII. Corollarium VII. Qui dubitat, an peccatum à se commissum sit reservatum? non tenetur existimare, se incurrisse casum reservatum, vel, ut ab illo absolvatur, adire Superiorem. Clariss. P. Paulus Mezger de *Consc. dub. Diss.* 12. a. 4. §. 2. n. 17. & alij. Ratio est: quia reservatio, cum sit odiosa, non debet extendi ad casus dubios, sed solum ad certos. Et aliunde factum non præsumitur, sed probari debet. Confessarius quoque adhibita morali diligentia, adhuc dubitans, an casus aliquis sit reservatus? ab illo potest absolvere. Ratio est: quia ob fundamenta primùm posita potest prudenter præsumere, non esse reservatum. ita *cit.* Quòd si verò dubitet, an habeat legitimam jurisdictionem? non potest absolvere. Ralsler in *tract. de Pœnit. c.* 6. §. 15. Ratio est: tum, quia est gravis irreverentia administrare Sacramentum cum manifesto periculo invaliditatis. Atqui sic dubitans administraret cum tali periculo: cum nullum, atque invalidum sit Sacramentum Pœnitentiæ collatum à non habente jurisdictionem: tum, quia lex prohibens, ne impertiatur absolutio à non habente jurisdictionem, est certa & in possessione.

§. V.

Utrum teneamur confiteri peccata dubia?

SUMMARIUM.

38. Explicatio terminorum. 39. Separantur certa ab incertis, & proponitur status *Questionis*. 40. Fundamentum sententia negativa ex auctoritate. 41. Fundamenta ex ratione. 42. Statuitur sententia affirmans, & probatur primo ex antiquissimo usu, & praxi Ecclesie. 43. Repellitur duplex *Adversariorum* responsio. 44. Probatur communis sententia Secundo auctoritate Concilij Trident. & refelluntur responsiones contrariae. 45. Probatur eadem sententia tertio ex obligatione procurandi justificationem ante sumptionem S. Eucharistiae. 46. 47. Solvuntur fundamenta sententia negativa.

XXXVIII. **V**ltimum est hanc difficultatem impræsentiarum paucis discutere: cum & ipsa ad dubiam Conscientiam vel maxime pertineat. Igitur ex dictis *1. §. 1. n. 4.* Notandum est primo, dubium negativum esse, quod accidit ex defectu omnis motivi tam ad assensum, quam ad dissensum impellentis. Dubium verò positivum esse, quod oritur ex æqualitate motivorum, & rationum utranlibet partem contradictionis pari efficacia suadentium. Porro motiva vel sunt sufficientia ad probabile iudicium de utraque, vel alterutra parte ferendum, vel in sufficientia? Si hoc posterius, constituent dubium positivum verè, & propriè dictum, quod in cit. §. exposuimus. Si prius, dubium erit impropriè dictum. Non ignoro, ab alijs aliter exponi hæc dubia, dum dubium negativum vocant id omne, quod provenit vel ex defectu, vel ex insufficientia motivorum ad iudicandum. Dubium verò positivum volunt esse illud, quod oritur ex æquali probabilitate motivorum sufficientium ad ferendum prudens iudicium de partibus contradictionis. quod nobis est dubium impropriè dictum. Quidquid sit de modo loquendi, in re non dif-

fidemus. Notandum secundo, dubium positivum aliquando vocari probabile, aliquando improbabile. Dubium probabile idem est quod dubium prudens, & rationabile, sive dignum viro prudente. Hoc toties contingit, quoties dubitans positivè non habet urgens motivum deponendi dubium. Atque hinc colliges, dubitare probabiliter non esse idem, ac assentiri probabiliter; sed esse dubitare prudenter. neque enim assensus confundi debet cum dubitatione. Dubium improbabile est idem, quod dubium imprudens vel irrationabile, dum nempe dubitans habet fundamentum urgens ad non dubitandum, vi cuius possit esse certus, aut ferè certus de objecto, & nihilominùs dubitat: sicut solent scrupulosi. Notandum tertio, tripliciter posse aliquem dubitare de peccato. Primo. An illud commiserit. v. g. an consenserit tentationi libidinosa? Secundo. An id, quod scit se commississe, sit mortale, vel veniale? Tertio. An id, quod certo scit, se commississe, & esse peccatum mortale, fuerit confessus?

XXXIX. Suppono jam primo, peccatum mortale dubium dubio improbabili, in quo dubitans habet fundamentum urgens ad judicandum, quòd peccaverit, & nihilominùs dubitat, esse confitendum: dubium verò dubio improbabili, in quo adest fundamentum urgens ad judicandum, quòd non sit commissum, non esse confitendum. Ratio primi est: quia sic dubitans non habet ullum rationabile motivum, ex quo possit præsumere, se esse innocentem. Unde titulus possessionis ei nihil suffragatur. Ratio secundi est: quia tale dubium non differt à scrupulo. Atqui scrupulos, ut infra videbimus, non tenemur confiteri; ergo. Suppono secundo, dubitantem impropriè propter motiva utrimque probabilia hinc stantia pro existentia, illinc pro non existentia peccati, non teneri ad ejus confessionem: Ratio est, quia licitè sequitur sententiam probabilem, etiam minùs tutam: ut deinde videbimus.

bimus. Idem est, quando sic dubitas, an peccatum, quod certò commisisti, fuerit mortale? vel aliquando clavibus subjectum? Suppono tertio, eum, qui certus est de peccato commisso, dubius autem dubio propriè dicto, an illud fuerit confessus? obligari ad confitendum. Ratio est: quia tunc præceptum integrè confitendi est in certa possessione obligationis; dubia verò ejus impletio. His positis, punctum controversiæ in eo consistit, an, quando dubitas dubio propriè dicto, sitne peccatum à te commissum? vel sitne mortale, aut veniale? tenearis id confiteri?

XL. Negat absolute Caramuel apud Joan. de Cardenas *tract.* 6. *disp.* 46. c. 1. idem docet Ægid. Coninck. *de Pœnit. disp.* 7. *dub.* 8. Petrus Marchant. *trib. p. 1. tract.* 5. *tit.* 4. *q. 5. concl.* 1. & 2. ut refert Sporèr *parte 3. Tyroc. c. 2.* alios plures, qui favent huic sententiæ, vel subscribunt ut probabili, congerit Ardekin. *Theolog. trip. parte. 3. tract.* 1. *q. 19.* immò Caramuel citat pro ea 22. Authores, ex quibus tamen Cardenas ei plures non concedit, quàm octo. Primum fundamentum hujus doctrinæ desumitur ex Conc. Trid. *sess.* 14. c. 5. ubi asserit, *ea tantum peccata in confessione explicanda esse, quorum quis Conscientiam habet.* Item ea, quibus quis Dominum & Deum suum mortaliter offendisse meminerit. Reliqua autem peccata, que diligenter cogitanti non occurrunt, eadem confessione inclusa intelligi. Atqui (subsumitur) qui dubitat, an peccaverit? non meminit, se DEUM mortaliter offendisse: quia verbum *memini* omnem dubitationem excludit. Item: non habet Conscientiam peccati, de quo dubitat, an commiserit? quia habere Conscientiam peccati est esse conscius peccati. Sed dubius, an peccaverit, non est sibi conscius peccati: quia *esse conscius* importat scientiam & certitudinem. Ergo qui ita dubitat, non tenetur confiteri.

XLI. Arguitur secundo rationibus. Prima est. Tribunal

R 3

Pæ-

Pœnitentiæ est analogum tribunali forensi & litigioso. Atqui in nullo tribunali forensi admitti debent accusationes de criminibus aëtori dubijs. sanè non audiretur à iudicibus, qui diceret: *appello de homicidio Cajum, quia dubito, an occiderit?* Appello Titium de furto equi; *quia ipse fortè abegit.* Ergo nec in tribunali Pœnitentiæ admitti debent accusationes de peccatis dubijs. Secunda. non est æquum, ut quis in foro externo subeat pœnam certam, antequàm sit convictus de crimine: ergo nec in Tribunali Confessionis. Atqui dubius, an peccaverit mortaliter? non est convictus de crimine: ergo non est æquum, ut subeat certam pœnam. Ergo non teneur in tali dubio confiteri. quia alioquin deberet subire certam pœnam, videlicet Pœnitentiam, de crimine non convictus. Tertia. Christus instituit Sacramentum Pœnitentiæ tanquam secundam in naufragio tabulam, & ut necessarium hominibus lapsis post baptismum. ergo id non instituit ut necessarium illis, de quibus dubitatur, an sint lapsi? probo conseq. quia tales non possunt dici cum veritate lapsi, neque præsumi. Cùm factum in dubio non debeat præsumi, sed probari. Atqui de illo, qui dubitat, an peccaverit mortaliter? dubitatur, an sit lapsus? ergo. Quarta. *In dubio melior est conditio possidentis.* Item. *In dubio favendum est reo. nec quisquam præsumitur malus, donec probetur.* &c. Atqui dubius, an peccaverit? est in certa possessione suæ innocentia, illaque spoliari per superventum dubij non debet. Neque potest probari nocens. ergo est melioris conditionis, quàm præceptum confitendi incertum. Atque adeò judicare potest, se esse innocentem, & non obligatum ad confessionem peccati dubij. Quinta. Præceptum incertum non obligat: sed præceptum confitendi peccata dubia est incertum: ergo non obligat. Ma. constat, quia hujusmodi præceptum non est sufficienter promulgatum, mi. prob. præceptum, quod plures graves Theologi negant, esse

esse certum, vel omninò judicant, non existere, est incertum: sed plures graves Theologi negant, præceptum confitendi peccata dubia esse certum, immò judicant, omninò id non existere, ut visum est *in m. præc.* ergo est incertum.

XLII. His neutiquam obstantibus, sententia affirmans, dubitantem dubio propriè dicto, sive probabili, an peccatum aliquod commiserit? vel an id, quod commisit, mortale sit, an veniale? teneri confiteri, adstruenda est omnibus modis, cum sit communissima & ferè omnium paucis exceptis. Quare prætermittenda auctoritate, quam huic antiquissimæ doctrinæ summam conciliat ingens multitudo gravissimorum Doctorum, probatur sententia affirmativa primo. Certum est, Christum ita potuisse instituire Sacramentum Pænitentiae, ut ejus Tribunali necessariò subijcerentur peccata mortalia, non tantùm certa, sed etiam dubia, non obstante regula Juris: *in dubio melior est conditio possidentis.* Nam & summus Pontifex eo principio non attento ligare potest libertatem fidelium; ut patet in dubio perpetrati homicidij, ubi sacerdos jubetur se reputare irregularem, atque adeò privatur possessione libertatis. Atqui Christus ita instituit Sacramentum Pænitentiae; ergo peccata mortalia dubia confiteri tenemur. *mi. prob.* Usus antiquissimus, communis, & perpetua fidelium praxis ac consuetudo, cujus initium in lege nova ignoratur, confitendi peccata dubia cum firma persuasione, esse gravem obligationem ea confitendi, efficacissimè convincit, esse gravem obligationem, atque adeò ex institutione Christi derivatam. Atqui hujusmodi usus, praxis, & consuetudo fidelium cum firma persuasione gravis obligationis semper viguit in Ecclesia usque adhuc ultima tempora, quibus unus aut alter recens Theologus ausus est antiquissimi moris ac dogmatis canitiem laceffere, idque vocare in controversiam, de quo dubitare omnes probi & docti torretò

trò seculis nefas esse putârunt. Ergo à primo ad ultimum est gravis obligatio confitendi peccata dubia, atque ex voluntate Christi Sacramentum Pœnitentiæ cum illa instituentis derivata. Jam *major* hujus discursus prob. inductione similium. Nam oleum, quo Ecclesia utitur in Sacramento extremæ Unctionis, esse benedicendum ab Episcopo: item Chrisma esse liquorem ex oleo, & balsamo confectum: Sacrificium præterea Missæ utiliter offerri pro defunctis, uti & varios ritus ac cæremonias in hoc sacrificio esse servandas, &c. Ex Apostolica traditione, atque adeò Christi institutione ad nos promanavit, ut asserit Conc. Trid. apud Franc. Bardi. *discept. 6. c. 11. p. 4. §. n. 5.* idque rectissimè colligitur ex antiquissimo usu, immemoriali praxi, & consuetudine Ecclesiæ conjuncta cum firma omnium persuasione, ita & non aliter fieri oportere. Cùm itaque similis praxis & consuetudo confitendi peccata dubia semper extiterit in Ecclesia, & fideles per tot secula communiter ac firmiter existimaverint, ea confitendi esse gravem obligationem, rectissimè inferimus, hanc obligationem esse gravem atque ex institutione Christi & Apostolica traditione descendere.

XLIII. Respondent primo, non constare, ejusmodi consuetudinem confitendi peccata dubia, esto, concedatur existere, unquam fuisse obligantem; sed tantum ut piam, & pro majori securitate conscientiarum frequentatam absque ulla de gravi obligatione, vel institutione Christi persuasione. Sed contra est. Omnes Doctores usque ad præsens sæculum unanimiter docuerunt, esse gravem obligationem confitendi peccata dubia: ergo firmiter sibi persuaserunt, esse obligationem gravem, idque non tantum in libris, & Scholis, sed etiam in praxi, cum non nisi gratis, ac temerè præsumi possit, viros sapientes in hac re, quæ vel maximè ad animæ salutem pertinet, aliud egisse, aliud docuisse.

Jam

Jam verò, quod sapientes unanimiter dicunt, & tenent, insipientes atque indocti credunt, ipsique sequuntur. Ergo homines indocti à doctrina sapientum asseverantium, esse gravem obligationem confitendi peccata dubia, in praxi non dissenserunt, cum nemini de probabilitate sententiæ contrariæ quidquam constiterit. Ergo omnes fideles sibi firmiter persuaserunt, esse gravem obligationem confitendi peccata dubia. Ergo meritò asseruimus, eam consuetudinem non tantum ut piam, magisque tutam, sed etiam ut graviter obligatoriam semper in tota Ecclesia viguisse: cumque de ejus initio non constet, id ad Apostolicam traditionem referendum. Respondent secundo, hoc argumentum nobismet esse solvendum, si convertatur adversus Immaculatam Beatissimæ Virginis Conceptionem, quam defendimus, hoc modo: fuit praxis & usus Ecclesiæ non celebrare festum Immaculatæ Conceptionis, ejusque praxis non habetur initium: ergo credendum est, ab ipsis Apostolis præmanasse: ergo non est celebrandum hoc festum. Verum hic modus evadendi facillimè repellitur. Nam aliud est negatio consuetudinis: aliud positiva consuetudo. Atqui usus, & praxis non celebrandi festum Immaculatæ Conceptionis fuit solum negatio consuetudinis. Ex negatione verò consuetudinis malè infertur prohibitio. Patet exemplis. Antehac erat consuetudo, & praxis non circumgestandi solemniter S. Eucharistiam per plateas die ipsi festiva, vel celebrandi festum dolorum, aut nominis Beatissimæ Virginis: sive erat negatio consuetudinis similium solemnitatum. Hinc tamen nemo intulerit, fuisse similia positivè prohibita. Atqui positiva consuetudo, eaque antiquissima, & quæ ab omnibus reputatur obligatoria, planè arguit præceptum, & traditionem Apostolicam. Agnovit hoc S. August. lib. 4. contra Donat. cap. 6. illa consuetudo (inquit) quam & tunc homines sursum versus aspicientes non

S

videbant

*videbant à posterioribus institutam, rectè ab apostolis tradita cre-
ditur.* Similiter epist. 118. ut solvat eam quæstionem, quid fa-
ciendum sit in materia Ecclesiastica? statuit praxim, & consue-
tudinem universalis Ecclesiæ pro regula infallibili illis verbis: *simi-
liter, siquid horum tota frequentat Ecclesia.* Nam hoc, quin ita
faciendum sit, disputare, insolentissima insania est. Quare si ab
exortu Ecclesiæ extitisset continua consuetudo celebrandi festum
Immaculatae Conceptionis; sicut extitit consuetudo confitendi
peccata dubia, pari jure inferremus, id suam originem, obliga-
tionemque traxisse ab Apostolis.

XLIV. Prob. communis sententia secundo ex *Trident. sess.
14. cap. 1.* ubi sic habet: *oportet à penitentibus omnia peccata
mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam ha-
bent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint.* Addit
deinde. *Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur,
quamvis utiliter in confessione dicantur, taceri tamen citra culpam,
multisque alijs remedijs expiari possunt.* Ex his verbis Concilij vi-
des, illud à materia necessaria confessionis solum excludere pec-
cata venialia, eaque mortalia, quæ diligenter discussâ Conscien-
tiâ memoriæ non occurrunt. Ergo peccata mortalia dubia, quæ
memoriæ occurrunt, intra materiam necessariam confessionis in-
cludere censendum est, cum exclusio unius sit alterius inclusio;
ut asserunt Jurisperiti, dum loquimur de rebus, quæ possunt
includi & excludi. Respondent primo, Concilium idè præci-
pere confessionem mortalium, quia homines constituunt filios iræ,
Deique inimicos. Hanc autem rationem minimè procedere de
mortalibus dubijs. Nam ista, quamdiù maneant dubia, non
constituere hominem nocentem, Deoque offensum. Sed con-
tra est. Hominem esse, vel non esse DEI inimicum non depen-
det à dubio, vel etiam iudicio, quod quis hodie habet de actione he-
terna

sterna, an nempe fuerit commissa, culpaque mortalis, vel non? sed ab opere re ipsa commisso. Cum dubium præsens, aut etiam iudicium de actione præterita eam neque bonam, neque malam possit efficere. Quare sicut non sequitur, me esse inimicum DEI, quia dubito, vel credo, me peccasse mortaliter, si re ipsa non peccavi mortaliter: ita non sequitur, me non esse DEI inimicum, quia dubito, vel certò credo, me non peccasse, quando re ipsa peccavi mortaliter. Cum itaque soleat contingere, ut etiam peccatum mortale dubium manens dubium constituat hominem filium iræ, Deique inimicum, si re ipsa sit perpetratum, non minus, quam peccatum, quod certò creditur perpetratum, Sacra Synodus non habuit maiorem rationem præcipiendi confessionem peccati mortalis certi, quam dubij. Respondent secundo, Concilium non magis meminisse peccati dubij, quam circumstantiarum merè aggravantium. Ergo sicut propterea multi Doctores inferunt valdè probabiliter, has circumstantias non esse materiam necessariam confessionis, ita valdè probabiliter inferre licet, non esse præceptum confitendi peccata dubia. Sed contra est: Concilium *sess. cit. c. 5. can. 7.* expressit solùm circumstantias speciem mutantem: nam, *præterea*, inquit, *colligitur, etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, qua speciem peccati mutant.* Unde ex opposito videtur exclusisse circumstantias speciem non mutantem, nam asserens, esse obligationem ad unum, implicite negat, esse obligationem ad alterum in illo non contentum. Atqui non expressit peccata certa, sed præcepit indeterminate, ut confiteremur omnia peccata mortalia, inter quæ etiam contineri possunt peccata dubia. Ex quo patet disparitas.

XLV. Prob. tertio. Illa peccata sunt materia necessaria confessionis, de quibus ante sumptionem Eucharistiæ procuranda est justificatio; sed de peccatis mortalibus dubijs ante sumptionem

Eucharistiæ procuranda est justificatio; ergo peccata mortalia dubia sunt materia necessaria confessionis. Major colligitur iterum ex *Trident. sess. 14. cap. 7.* ubi præcipit, ut *nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali confessione, ad Eucharistiam accedere debeat.* Ex quibus apparet, dispositionem susceptioni Eucharistiæ præviam non consistere in sola contritione, sed insuper in sacramentali confessione, atque adeò per hanc quoque, non solum per illam peccata, de quibus tunc procurari debet justificatio, necessariò abolenda esse. Atqui peccata necessariò abolenda per confessionem sunt materia necessaria confessionis; ergo peccata, de quibus ante sumptionem Eucharistiæ procuranda est justificatio, sunt materia necessaria confessionis, *minor prob.* de omnibus illis peccatis procuranda est justificatio ante sumptionem Eucharistiæ, quæ non compatiuntur in sumente iudicium probabile de statu gratiæ: sed peccata mortalia dubia non compatiuntur iudicium probabile de statu gratiæ; ergo de illis ante sumptionem Eucharistiæ procuranda est justificatio. *maj. prob.* homo, priusquam suscipiat Eucharistiam, se dignum probare debet hoc Divinissimo epulo, secundum illud *Apost. 1. Corinth. 11. probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat &c.* Ergo tenetur formare iudicium probabile speculativum, se esse in statu gratiæ. quia nemo præterquam iustus, hoc Sacramento est dignus. Ergo ulterius tenetur, quantum in ipso est, amoliri omnia, cum quibus iudicium illud probabile componi non potest. *mi. etiam prob.* nam dubium de statu gratiæ non compatitur iudicium probabile de statu gratiæ, ut constat ex definitionibus dubij & opinionis probabilis: sed peccatum mortale dubium, sive dubium de peccato mortali commissò, est simul dubium de statu gratiæ; ergo non compatitur illud iudicium.

XLVI. Ad primum ex Fundamentis contrarijs dico, hic maximè attendi debere mentem PP, Conc. Trident. quæ non erat eo loco præsentem Theologorum controversiam decidere, sed retundere Hæreticos impiè questos, præceptum confessionis esse de re impossibili, eoque præcipi, ut fideles confiteantur illa quoque peccata, quorum non recordantur. Quare Concilium decrevit contra Hæreticos, ea solùm peccata esse subijcienda clavibus Ecclesiæ, quorum fideles discussâ diligenter conscientiam recordarentur. Ex quo manifestè conficitur, à S. Synodo obligationem confitendi peccata dubia in eo statu fuisse relictam, in quo erat ante ipsam. Atqui ante Trident. Synodum, immò & post illam ea obligatio fidelibus omnibus & doctis, & indoctis fuit certa, saltem usque ad tempora Th. Sanchez, qui id testatur in *Summa*, quam scripsit ferè ad annum 1610. Lege, si placet, virum doctissimum *lib. 1. dicti operis cap. 10. n. 66.* Ergo obligatio confitendi peccata dubia à Synodo non fuit sublata, sed relictâ in ea certitudine, quam antè habuerat. Unde Doctores contrarij de tanta Authoritate, cui plurimùm fidunt, inaniter glorientur. Negandum est igitur, eum, qui dubitat, an peccaverit mortaliter? non meminisse, quòd Deum offenderit, illâ memoriâ, quam ibi intelligit Tridentinum. nam loquitur de memoria, prout hæc opponitur oblivioni. Atqui memoria opposita oblivioni etiam cadit in dubia. cum horum ut oblivisci, ita & recordari soleamus. Præcipit itaque Concilium, ut quis omnia peccata confiteatur, quibus se Deum mortaliter offendisse meminerit, eo modo, quo meminerit, certò, vel sub dubio. Ad textum priorem similiter dico cum P. Illung *tract. 6. disp. 6. q. 4. a. 4. n. 113.* ibi nomen conscientie non sumi rigorosè, sed prout opponitur oblivioni, quod etiam conscientie dubie convenit. Unde & peccata dubia dici possunt existere in conscientia, non ut certa, sed ut dubia.

Sanè illorum omnium, quæ nos remordent, ut etiam solent mortalia dubia, dicimur habere conscientiam. Nam aude cum veritate dicere, si potes, *nihil mihi conscius sum*, quando sentis remorsum peccati mortalis, sive certi, sive dubij. Denique nomina *conscientia*, & *consciis* hic non importare determinatè certitudinem de existentia peccati mortalis, vel inde convincitur, quod alioquin sequeretur, nullam quoque esse obligationem confitendi peccatum mortale, de quo quis habet iudicium probabile, quod commiserit, etiam dum caret omni motivo probabili, quod illud non commiserit. nam neque iudicium probabile est scientia. Si ergo Concilium eos solùm obligat ad confessionem peccati, qui de hoc certam habent scientiam, ut volunt adversarij, non obligat eum, qui habet de illo iudicium merè probabile. Sed consequens est falsum, ut nemo diffitebitur; ergo.

XLVII. Ad I. Ex rationibus respondeo, discrimen inter tribunal forense, & Sacramentale esse longum & latum. Nam in primis tribunal forense primò, & per se constitutum est, ut reus puniatur, qui delictum patravit. e contra tribunal sacramentale est institutum, ut reus, si delictum fateatur, liberetur, & absolvatur, non autem, ut puniatur. Unde hoc tribunal suapte institutione est reo exoptabile, & favorabile. Deinde certissimum est, eum, qui confitetur peccatum merè dubium, & nullum aliud, posse in foro pœnitentiæ validè absolvi. Ex quo manifestè conficitur, accusationem de delictis dubijs posse habere locum in tribunali sacramentali, esto non possit in tribunali forensi. Hinc plura discrimina sciens omitto, & in forma argumenti (siquam habet) dist. mai. Tribunal Pœnitentiæ est analogum tribunali forensi in aliquibus conc. in hoc determinato, quod modò versatur in controversia, neg. mai. &c. Sanè ex conditionibus tribunalis forensis hîc malè arguitur natura tribunalis sacramentalis: at benè ex voluntate

unitate & institutione Christi, qui illud potuit sic instituire, ut ei subijcerentur etiam peccata mortalia dubia. Atqui re ipsa ita instituisse probant nostra argumenta. Ad II. conc. Ant. neg. conseq. disparitas est, quod sententia judicij forensis sit condemnatoria, & non indultoria. Quare iniqua est, quando infligit certam pœnam de crimine non convicto. Atqui sententia Confessarij imponentis pœnitentiam satisfactoriam, & absolventis non est sententia condemnatoria, sed indultoria, ac magnus rei favor. acquirit enim per eam pœnitentiam securitatem probabilem & remissionis culpæ, & pœnæ saltem partialis, quam securitatem prius non habebat. Ex quibus patet ad reliqua. Ad III. Constat ex dictis, Christum sacramentum pœnitentiæ instituisse non tantum pro illis, qui certò nôrunt se lapsos, sed etiam pro illis, qui rationabiliter dubitant, num fuerint lapsi? atque adeò pro lapsis vel certò vel sub dubio. In probatione consequentis nego suppositum, quod quisquam, qui dubitat, an sit lapsus? in foro pœnitentiæ præsumatur esse actu lapsus. nam neque pœnitens debet dicere, se esse lapsum, sed solum, se dubitare, num fuerit lapsus: neque Confessarius debet judicare, pœnitentem fuisse lapsum: Unde ad IV. respondeo, illa axiomata necquicquam, & penitus extra rem obijci. Nam in primis nego, hic dubitantem esse in possessione. hæc quippe, ut satis ostendimus, stat pro lege, & obligatione confitendi. Deinde in dubio peccati mortalis magis favetur reo, dum de illo obligatur se accusare, quam dum non obligatur. quia hæc accusatio, & totum judicium pœnitentiæ in favorem rei est institutum. Demum confitens hæc non præsumitur malus. quia non tenetur peccata dubia confiteri ut certa. Ex hoc autem nullum præjudicium ejus innocentia con- sciscitur. Ad V. Respondeo ex Joanne de Cardenas, standò in principijs directis, quæ militant in castris sententiæ communis, præ-

præceptum confitendi peccata dubia esse probabilissimè certum. Quod si discurremus ex principio reflexo, sive ex hypothese probabilitatis sententiæ negativæ, fatendum est, dictum præceptum esse incertum. nam probabilitas unius extremi infert indispensabiliter incertitudinem alterius oppositi. Verùm ea probabilitas solùm est Speculativa, quæ non obstat, quominus nostra sententia sit practicè certa.

CAPUT IV. DE CONSCIENCIA PROBABILI.

Controversiam hoc seculo celeberrimam, & à summis Doctoribus ingenti partium studio calidissimè decertatam impræsentiarum excitamus. Agendum est enim de licito usu sententiæ probabilis, qui unus in rebus moralibus Theologorum calamos, & ingenia hætenus maximè exercuit. Quod quidem argumentum rectè tractare ut longè difficillimum, ita & summi momenti est. Ego in hac Quæstione versabor nec planè parcus, nec multùm amplius: quippe quam viri Sapientissimi complures ita præclare, copiosèq; discussissent, ut aliquid ultra dicere ferè sit actum agere. Ad rem igitur ut veniamus, statuendus est ante omnia genuinus, atque legitimus conceptus seu definitio cum Probabilitatis, tum opinionis probabilis. Nam dici non potest, quanta hujus ad omnia, quæ dicemus, sit futura necessitas. Itaque sit.

AR.